

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Ella Karjalainen

RAHANPESULAIN VELVOITTEET TILITOIMISTOSSA

Case tilitoimistoalan yritys

Liiketalous
2021

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Ella Karjalainen
Opinnäytetyön nimi	Rahanpesulain velvoitteet tilitoimistossa – Case tilitoimisto- alan yritys
Vuosi	2021
Kieli	suomi
Sivumäärä	42 + 1 liitettä
Ohjaaja	Harri Lehtimäki

Rahanpesulakia uudistettiin vuonna 2017. Uudistuksen myötä ilmoitusvelvollisten tuli laatia riskiarvio sekä rekisteröityä valvontarekisteriin. Rahanpesulakia sovelletaan kirjanpitoa toimeksiannosta tekeviin yrityksiin. Rahanpesulaki velvoittaa ilmoitusvelvollisia tunnistamaan ja tuntemaan asiakkaansa sekä ilmoittamaan viranomaiselle mahdollisesta rahanpesun epäilyksestä. Opinnäytetyössä haluttiin tutkia millaisia velvoitteita rahanpesulaki luo toimeksiantajayritykselle sekä kuinka se on niitä toteuttanut. Osana tutkimusta tehtiin tutkimuskysely, josta haluttiin saada vertailtavaa tietoa muiden Kainuun alueen tilitoimistojen tietämyksestä rahanpesulakia kohtaan.

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä kerrotaan ensimmäisenä rahanpesun vaiheista ja tunnusmerkeistä. Lainsäädäntö luvussa käydään läpi Suomen lainsäädäntö, Euroopan Unionin direktiivit sekä FATF:n toiminta ja sen antamat suositukset. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tapaustutkimuksena. Saamalla lisäarvoa tutkimukselle tehtiin kvantitatiivinen kyselytutkimus. Saatuja vastauksia vertailtiin toimeksiantajayrityksen toimintaan.

Opinnäytetyön tutkimuksen myötä toimeksiantajan toiminta saatiin ajan tasalle rahanpesulain velvoitteiden osalta. Toimeksiantajalle laadittiin riskiarvio, rekisteröidyttiin valvontarekisteriin sekä täsmennettiin asiakkaan tunnistamista ja tuntemista. Kyselytutkimuksen vastauksista saatiin tuloksia, jotka vastasivat toimeksiantajayrityksen tilannetta. Tutkimuksen perusteella voitiin tehdä johtopäätöksiä, että tilitoimistot olivat tietoisia velvoitteista, mutta heidän toimintansa eivät vastanneet velvoitteita. Aineiston pohjalta tehtiin päätöksiä, että pienemmillä tilitoimistoilla on huonommat resurssit pystyä toteuttamaan velvoitteet itsekseen.

ABSTRACT

Author	Ella Karjalainen
Title	Money laundering obligations in accounting company – Case one accounting company
Year	2021
Language	Finnish
Pages	42 + 1 Appendices
Name of Supervisor	Harri Lehtimäki

The law on money laundering was amended in 2017. According to the amendment, companies with reporting obligation had to draft a risk assessment and register themselves in the anti-money laundering register. The money laundering law applies to accounting companies. It assigns companies with reporting obligation to recognize and know their customers and enforce accounting companies to report any suspicions of money laundering. The objective in this thesis was to research how money laundering obligates the case company and how the case company has executed those obligations. One element of the thesis was a survey which aimed to gain comparable data on how other accounting companies in Kainuu area were aware about the law on money laundering.

The theoretical framework section narrates money laundering phases and the characteristics. Finnish legislation, European Union directives and FATF's action and recommendations are reviewed in the legislation part. Research was implemented as qualitative research. With the quantitative survey the aim was to gain more value for the research. The obtained answers were compared to case company's actions.

The case company's actions were updated to match up with the money laundering law obligations based on the research done for this thesis. As part of the thesis, case company concluded a risk assessment, registered themselves in the anti-money laundering register and became more qualified with recognizing and knowing the customers of the company. The survey answer matches case company's situation. Based on the research was made conclusions that accounting companies are aware of the money laundering law obligations, but their action didn't match the obligations. On the basis of material, a conclusion was made that smaller accounting companies had inferior resources to implement obligations by themselves.

Keywords Money laundering, money laundering directive, accounting company, financial administration

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	9
1.1	Tutkimuksen tausta ja motivaatio	9
1.2	Toimeksiantajayritys.....	10
1.3	Tutkimusongelma ja tavoitteet.....	10
1.4	Tutkimuksen rakenne.....	11
1.5	Tutkimusmenetelmät.....	13
2	RAHANPESU	15
2.1	Historia.....	15
2.2	Rahanpesu tänä päivänä.....	15
2.3	Rahanpesu ilmiönä.....	16
2.3.1	Esirikos.....	16
2.3.2	Tekijä	17
2.3.3	Tahallisuus ja tekotavat.....	17
2.3.4	Menettämisseuraamukset	18
2.4	Rahanpesun vaiheet	18
2.4.1	Sijoitusvaihe.....	19
2.4.2	Harhautusvaihe.....	19
2.4.3	Palautusvaihe	20
2.5	Torjunta.....	20
3	LAINSÄÄDÄNTÖ.....	22
3.1	Euroopan Union sääntely	22
3.1.1	Rahanpesudirektiivin historia	22
3.1.2	Ensimmäinen rahanpesudirektiivi.....	22
3.1.3	Toinen rahanpesudirektiivi	23
3.1.4	Kolmas rahanpesudirektiivi	23
3.1.5	Neljäs rahanpesudirektiivi.....	24
3.1.6	Viides rahanpesudirektiivi	25

3.2	Kansallinen rahanpesulainsäädäntö	26
	Laki rahanpesun ja terrorismin estämiseksi 444/2017	26
3.2.1	Ilmoitusvelvollisuus	26
3.2.2	Riskiarvio	27
3.2.3	KYC – Asiakkaan tunteminen	28
3.2.4	Valvontarekisteri	29
3.2.5	Selonottovelvollisuus	30
3.2.6	Hallinnolliset seuraukset	30
3.3	FATF – Financial Action Task Force	31
4	TUTKIMUSMENETELMÄN TOTEUTUS	33
4.1	Tutkimusmenetelmät	33
4.2	Case tilitoimisto	34
4.3	Kyselytutkimus	34
4.4	Kyselytutkimuksen kohteen rajaus	35
4.5	Luotettavuus	35
5	TILITOIMISTON VELVOLLISUUDET JA KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET	37
5.1	Asiakkaan tunnistaminen ja tunteminen	37
5.2	Ilmoitusvelvollisuus	39
5.3	Riskiarvio	41
5.4	Valvontarekisteriin ilmoittautuminen	42
5.5	Oikeudellinen vastuu	43
5.6	Kyselytutkimuksen tulokset	43
	5.6.1 Tutkimuskyselyn toteutus	43
	5.6.2 Tulosten tarkastelu	44
6	YHTEENVETO	48
6.1	Case- ja kyselytutkimuksen johtopäätökset	48
6.2	Luotettavuus	50
6.3	Jatkotutkimusaiheet	51
	LÄHTEET	52

LIITTEET

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Viitekehysmallikuva.	13
Kuvio 2. Rahanpesun vaiheet.	19
Kuvio 3. Asiakkaan tunteminen.	38
Kuvio 4. Rahanpesuilmoituksissa esiintyvät 10 yleisintä indikaattoria ja niiden kappalemäärät (Keskusrikospoliisi 2020, 13).	40
Kuvio 5. Epäilyttävän liiketoimen huomaaminen ja ilmoittaminen.	40
Kuvio 6. Riskit ja niiden hallinta.	42
Kuvio 7. Riskiarvion laadinta.	45
Kuvio 8. Tilitoimistojen tietämys lain velvoitteiden laiminlyönnin hallinnollisista seurauksista.	46

LIITELUETTELO**LIITE 1. Rahanpesulain velvoitteet -kyselylomake**

KÄYTETYT LYHENTEET

FATF	Financial Action Task Force
Rahanpesulaki	Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi
Konfiskointi	Menettämisseuraamus. Luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön rikollisella keinolla hankitun omaisuuden menettäminen valtiolle.

1 JOHDANTO

Harmaasta taloudesta johtuvat rahanpesurikokset ovat kasvaneet viime vuosina Suomessa. Vuonna 2017 asetettu laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä toi uusia velvoitteita kirjanpitoa toimeksiannosta tekeville elinkeinoharjoittajille. Eurooppaan kohdistuneiden terrori-iskujen myötä asetettiin viides rahanpesudirektiivi, joka tarkentaa ja laajentaa säännöksiä asiakkaan tuntemisesta ja tunnistamisesta. Tämän myötä rahanpesulakia päivitettiin ja asetettiin uusia lakeja. Tilitoimistot ovat ilmoitusvelvollisia ilmoittamaan epäilyttävästä liiketoiminnasta sekä toimittamaan riskiarvion toiminnastaan valvontaviranomaiselle heidän pyynnöstänsä.

1.1 Tutkimuksen tausta ja motivaatio

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 28.6.2017/444 tuli voimaan vuonna 2017. Rahanpesulain 28.6.2017/444 2§:n mukaan lakia sovelletaan elinkeinoharjoittajaan, joka tekee toimeksiannosta kirjanpitotehtäviä. Lain tarkoituksena on estää rikollista rahanpesua, terrorismin rahoittamista sekä edistää tällaisen rikollisen teon paljastamista (Rahanpesulaki 2017/444). Niin sanotulla uudella rahanpesulailla 444/2017 kumotaan aikaisemmin annettu laki 503/2008 (Eduskunta, 2017). Rahanpesulailla 444/2017 pantiin täytäntöön Euroopan Unionin neljäs rahanpesudirektiivi (Sisäministeriö, 2017).

Rahanpesulain velvoitteista ja vaikutuksista tilitoimiston toimintaan on tehty aikaisempia opinnäytetöitä. Viimeisen parin vuoden sisään aiheesta on tehty enemmän opinnäytetöitä, sillä rahanpesulaki on muuttunut ja säännöksiä on tarkennettu. Pääosin rahanpesulakiin liittyvät opinnäytetyöt ovat koskeneet finanssialaa. Aihe on ajankohtainen, sillä rahanpesu on yleistynyt vuosien aikana niin Suomessa kuin maailmalla laajasti. Rahanpesulla voi pahimmillaan olla vaikutusta valtion talouteen ja turvallisuuteen sekä poliittiseen yhteiskuntajärjestelmään (Talousrikokset, 2007). Suomessa suurin riski rahanpesurikokseen syntyy harmaasta taloudesta, kuten lakisääteisten verojen maksamatta jättämisestä sekä veropetoksista. Huumauserikokset sekä kotimaasta ja ulkomailta saadut tuotot ovat muita yleisimpiä rahanpesun rikoksia Suomessa. (FATF 2019)

Oma mielenkiinto opinnäytetyön aihetta kohtaan tuli syksyllä 2020, kun tutkin tarkemmin rahanpesulain muutoksia ja sen vaikutuksia talouteen. Aluehallintoviraston asettama tiukennettu ilmoitusvelvollisuus tilitoimistoja kohtaan on tehnyt aiheesta hyvin ajankohtaisen tilitoimistoille, sillä jokaisen tilitoimiston on pyydettyessä lähetettävä riskiarvio toiminnastaan. Sain syksyllä 2020 tutkimusaiheelleni ja -suunnitelmalleni toimeksiantajayrityksen, jonka kanssa sovimme, että tutkimus toteutetaan yrityksen tarpeiden mukaan.

1.2 Toimeksiantajayritys

Työ tehdään toimeksiantona tilitoimistolle, joka työllistää yrittäjän itse. Tilitoimisto tarjoaa asiakkailleen taloushallinnon palveluita, kuten sähköistä kirjanpitoa, palkanlaskentaa, myynti- ja ostoreskontran ylläpitoa, tilinpäätöksen laatimista sekä veroilmoituksen tekoa. Yritys tarjoaa myös ulkoisia palveluita kuten controller-palvelua sekä neuvontaa yrityksen perustamista varten. Yrittäjä on toiminut alalla 19 vuotta. Yrityksellä on toimipiste Kainuun alueella. Toimeksiantajasta käytetään nimitystä toimeksiantajayritys opinnäytetyössä. Tutkimuksen tärkeimpänä tavoitteena on tuoda esille toimeksiantajaa koskevat rahanpesulain edellyttämät velvoitteet sekä toimintatavat niiden noudattamiseen.

1.3 Tutkimusongelma ja tavoitteet

Opinnäytetyössä tutkitaan rahanpesulain vaikutuksia toimeksiantajayrityksen toimintaan, sekä mitä velvoitteita rahanpesulaki luo toimeksiantajayritykselle. Toimeksiantajayritys tekee toimeksiannosta kirjanpitotehtäviä, joten rahanpesulakia sovelletaan yritykseen (Rahanpesulaki 2017/444 §2).

Opinnäytetyössä haetaan vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Mitä velvoitteita rahanpesulaki luo toimeksiantajayritykselle?
- Kuinka toimeksiantajayritys voi havaita rahanpesua asiakkaan kirjanpidossa?
- Kuinka tilitoimisto voi toiminnassaan estää rahanpesua?
- Onko vertailtavilla tilitoimistoilla samanlaiset tietämykset rahanpesulain velvoitteista kuin toimeksiantajayrityksellä?

Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esille toimeksiantajayritykselle rahanpesulaista aiheutuvat velvoitteet. Tarkoituksena on, että toimeksiantajayritys voi hyödyntää opinnäytetyössä kerättyä tietoa työssään. Aluehallintovirasto on avannut kanavan, jossa voi tehdä ilmiannon, mikäli huomaa rahanpesulain laiminlyöntiä, kuten esimerkiksi yritys ei tunnista asiakasta lain vaatimalla tavalla (Tilisanomat, 2021). Näin ollen on tärkeää, että tilitoimisto on tietoinen velvoitteistaan, eikä täten tietämättään riko lakia.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus alkaa johdannolla, jossa ensimmäisenä kerrotaan taustatietoa toimeksiantajayrityksestä. Seuraavaksi käydään läpi tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät, -ongelma sekä tutkimuskysymykset, joihin opinnäytetyössä haetaan vastauksia. Johdannossa käydään läpi myös tutkimuksen taustaa sekä tavoitteita.

Johdannon jälkeen alkaa teoriaosuus, jossa ensimmäisenä käsitellään rahanpesua. Lukijalle kerrotaan rahanpesusta, mitä se on ja millaisia tunnusmerkkejä rahanpesurikokseen liittyy. Teoriassa käydään läpi rahanpesun vaiheet; sijoitus-, harhautus- ja palautusvaihe. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen kriminalisoinnista kerrotaan viitaten Suomen laissa oleviin määräyksiin. Rahanpesun historiaa avataan, esimerkiksi mistä se on saanut alkunsa.

Toisena teoriaosana on lainsäädäntö. Tässä osassa käydään läpi ensimmäiseksi Euroopan Union asettamat rahanpesudirektiivit sekä sen historia. Toisena käydään läpi Suomen lainsäädännön laki rahanpesun ja terrorismin estämiseksi. Teoriassa tuodaan esille tärkeimmät kohdat rahanpesulaista, jotka koskevat tilitoimiston toimintaa. Teoriassa käydään läpi myös FATF toimintaryhmän historia, tarkoitus ja suositukset.

Osana teoriaa käydään tarkemmin läpi opinnäytetyössä käytetyt tutkimusmenetelmät. Kyselylomakkeen rakennetta ja luotettavuutta esitellään neljännessä luvussa tutkimusmenetelmien yhteydessä.

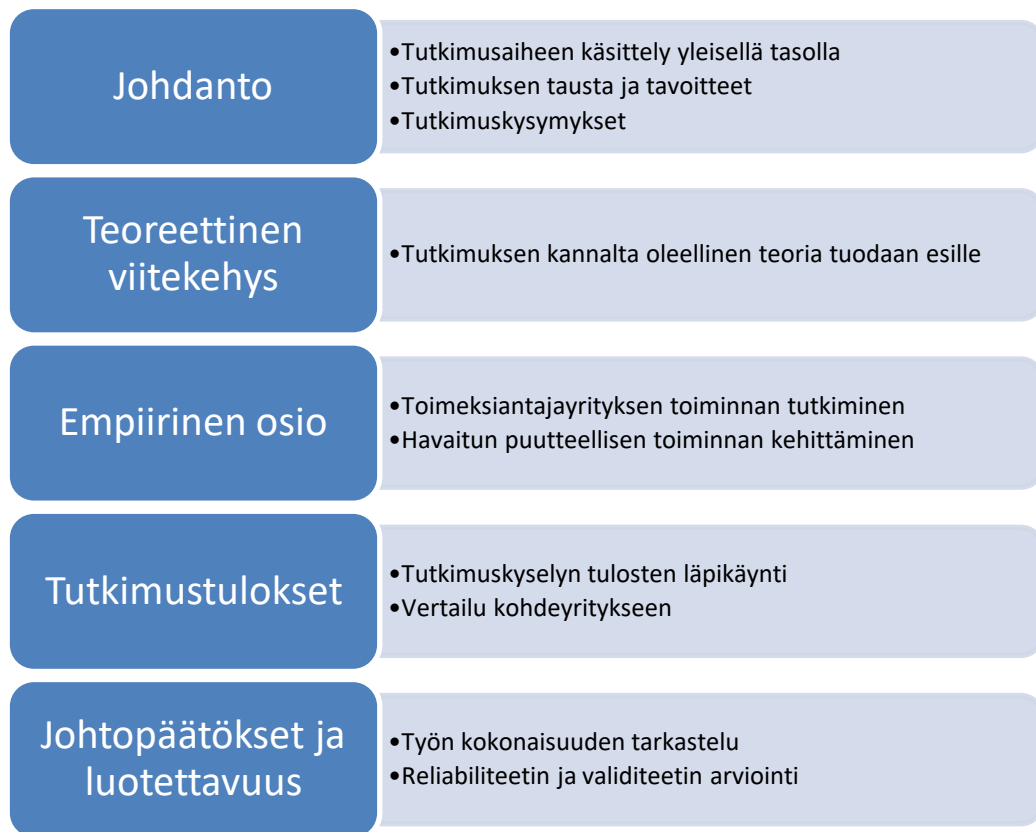
Empiirisessä osiossa käydään läpi toimeksiantajayritykselle kuuluvat velvoitteet rahanpesulain edellyttämänä sekä toimintatavat niihin. Havaitut puutteet

velvoitteiden osalta nostetaan esille ja tehdään kehittämissuositus toimintatavan muuttamiseen siten, että lain määrittelemät ehdot ja velvoitteet täyttyvät. Empiirinen osuus pohjautuu teoriassa käytettävään aineistoon; rahanpesulakiin, rahanpesudirektiiveihin sekä FATF:n suosituksiin.

Osana empiiristä tutkimusta toteutetaan kysely Kainuun alueella toimiville tilitoimistoille heidän tietämyksestään rahanpesulain vaatimuksista. Kyselyllä kartoitetaan yleisesti tilitoimistojen tietämystä rahanpesun havainnointikeinoista sekä riskiarvion täyttämistä ja lähettämisestä. Saatuja vastauksia verrataan toimeksiantajan toimintaan, onko toimeksiantajan toiminnassa merkittäviä puutteita verrattuna alan toisiin elinkeinoharjoittajiin, sekä mikä on yleinen tietotaso tilitoimistoilla uudistuneista rahanpesulain vaatimuksista.

Opinnäytetyö päättyy pohdinta osioon, jossa käydään läpi tutkimuksen aikana tulleet johtopäätökset toimeksiantajaan kohdistuneista velvoitteista. Osiossa käydään läpi kyselytutkimukseen tulleet vastaukset sekä niiden luotettavuus. Pohditaan lisäksi opinnäytetyössä tehtävän tutkimuksen uskottavuutta ja luotettavuutta. Luotettavuutta arvioidaan validiteetti ja reliabiliteetti käsitteiden avulla.

Kuvioon 1 on esitetty tutkimuksen läpikäynti viitekehysmallikuvana, joka tiivistää opinnäytetyön tutkimuksen pääkohdat ja käsiteltävät asiat.

Kuvio 1. Viitekehysmallikuva.

1.5 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytetään kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuskysymykset muotoillaan yleensä, miten ja miksi muotoon. Kun tavoitteena on ymmärtää kokonaisvaltaisesti tutkiva tapaus, on laadullinen tutkimusmenetelmä toimivin selvitystapa tutkimuksen toteuttamiseksi. (Vilka, Airaksinen 2004, 63)

Opinnäytetyö toteutetaan tapaustutkimuksena. Opinnäytetyössä tutkimuksen tarkoitus luonnehditaan kartoittavaksi ja ohjaavaksi tutkimukseksi. Tapausta eli toimeksiantajan nykytilaa lain velvoitteiden näkökulmasta, kartoitetaan ja annetaan ohjeistuksia puutteelliseen toimintaan. Tapaustutkimus on laadullisen tutkimuksen laji. Tutkimuksessa 'tapaukseksi' on määritelty toimeksiantajayritys eli tilitoimisto, jonka nykyhetkeä tarkastellaan rahanpesulain määrittelemien velvoitein. Täyttääkö tilitoimisto työssään velvoitteet vai onko yrityksen toiminnassa parannettavaa? Työssä selvitetään kuinka uudistettu rahanpesulaki vaikuttaa

toimeksiantajayrityksen toimintaan ja mitä velvoitteita se tuo yritykselle. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2018, 138 ja 162)

Tapaustutkimuksessa valitaan tavallisesti yksi tutkittava tapaus. Tämä tutkimustapa soveltuu hyvin tutkimuksiin, jotka voidaan rajata tarkasti. Kuten rajaamalla tutkimus yhteen organisaation ja tutkia sen nykyhetkeä. (Vilkkä 2005, 130–131)

Kyselytutkimusta varten kohteeksi on valittu Kainuun alueella toimivat tilitoimistot. Kyselyn tarkoituksena on saada selville, kuinka hyvin tilitoimistot, jotka toimivat Kainuun alueella tuntevat rahanpesulain velvoitteet, kuten riskiarvion ylläpitämisen. Kysely lähetetään verkkokyselynä ja kysymykset on muotoiltu monivalintasekä avoimiksi kysymyksiksi. Monivalintakysymysten etuna on se, että niiden vastauksia voi verrata mielekkäästi. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on ominaista, että kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160, 194–196).

2 RAHANPESU

Tämä kappale käsittelee rahanpesun historiaa, tunnusmerkkejä sekä vaiheita.

2.1 Historia

Rahanpesun historian juuret ulottuvat 1920-luvulle Yhdysvaltoihin. Ensimmäisen kerran oikeudellisessa merkityksessä käsitettä rahanpesu käytettiin vuonna 1982 Yhdysvaltain tuomioistuimessa, jossa Kolumbian huumekaupan tuotot konfiskoitiin. (Lahti & Koponen 2007, 145)

Suomessa alettiin rangaista rahanpesusta vuonna 1994. Vuonna 1990 sovittu Strasbourgin sopimuksen ja vuonna 2000 sovittu Palermon sopimuksen myötä rahanpesuun voidaan puuttua myös kansainvälisesti. (Lautjärvi 2018, 207–208)

2.2 Rahanpesu tänä päivänä

Rahanpesussa liikkuu valtavia määriä rahaa vuosittain, arviolta noin 1600–4000 miljardia euroa, eli 2–5 % maailman bruttokansantuotteesta. Tämä on enemmän kuin mitä öljy- ja kaasuteollisuudessa liikkuu rahaa vuosittain. Maailman suurimpia rahanpesutapauksia ovat muun muassa Wachovia Bankin huumekauppaan liittyvä rahaliikenne, Standard Chartered Bankin kyseenalaisten asiakkaiden rahaliikenteen hoitoa sekä Den Danske Bankin tapaus. (Andersén 2020, 31–33)

Suomessa esille tulleet rahanpesutapaukset ovat verrattain pienempiä kuin aikaisemmat mainitut tapaukset maailmalla. Suomessa tapahtuvan rahanpesun arvioidaan olevan 5–10 miljardia euroa. Vuonna 2018 rahanpesuilmoituksia tehtiin 39 220. Vuonna 2019 tehtiin ennätysmäärä rahanpesuilmoituksia, yhteensä 64 000 ilmoitusta. (Andersén 2020, 35; Härkönen 2020)

Rahanpesulla on yhteiskunnallisia vaikutuksia, joita ovat taloudelliset, sosiaaliset ja poliittiset vaikutukset. Taloudelliset vaikutukset tulevat esiin heikentyneenä luottamuksena rahoitusjärjestelmään sekä sen tehottomuutena. Sosiaalisia vaikutuksia ovat rikollisuuden kasvu sekä luottamuksen lasku poliittiseen järjestelmään ja

taloudellisiin instituutioihin. Poliittisia vaikutuksia ovat luottamuksen lasku ja poliittisen järjestelmän rikollistuminen ja vääristyminen. (Andersén 2020, 39–40)

2.3 Rahanpesu ilmiönä

Rahanpesulla tarkoitetaan toimintaa, jossa rikollisella toiminnalla saatuja varoja tai omaisuutta siirretään lailliseen talousjärjestelmään, siten ettei varojen alkuperää saataisi selville. Toiminnalla pyritään siis piilottamaan omaisuuden alkuperä, jotta varat ja omaisuus näyttäisivät lailliselta. (Lahti & Koponen 2007, 146)

Rahanpesurikokseen voi syyllistyä, mikäli käyttää, välittää, ottaa haltuun tai siirtää rikollisella tavalla ansaittuja varoja, ja on tietoinen varojen rikollisesta alkuperästä. Keskeisintä rahanpesussa on alkuperän piilottaminen. Rahanpesu luokitellaan törkeäksi, mikäli saatu varallisuus on erittäin suuri tai rikos on tehty erityisen suunnitellusti (Rikoslaki 39/1889 luku 32, 7§). (Poliisi 2020)

Rahanpesu liittyy yleensä seuraaviin rikollisiin toimiin kuten huumekauppaan, veronkiertoon, terrorismiin, korruptioon, ihmiskauppaan ja asekauppaan. Rahanpesulla on paljon erilaisia muotoja, perinteisimpänä menetelmänä pidetään smurffausta. Smurffauksessa yrityksiä tai luonnollisia henkilöitä käytetään hyväksi niin, että he tietävät osallistuvansa rikokseen tai ilman heidän tietämystään toiminnan rikollisuudesta. Kulissiyhtiöt ja valekauppa/-laskutus ovat toisia perinteisiä rahanpesun menetelmiä. Kulissiyhtiöllä ei ole ollenkaan oikeata liiketoimintaa. Muita menetelmiä ovat uhkapelit, pimeät palkat, käteis pohjainen liiketoiminta sekä verotuksessa olevien aukkojen hyödyntäminen. (Andersén 2020, 38–39)

2.3.1 Esirikos

Rahanpesun esirikoksen rikostyypeille ei ole asetettu erillisiä rajoitteita. Ratkaisevana tekijänä pidetään sitä, että esitekiä on hankkinut varallisuuden rangaistavaksi säädetyllä tavalla tai teolla. Esirikos voi olla esimerkiksi talousrikos tai huumausainerikos. Vanhentunut esirikos ei ole este rahanpesusäädöksen soveltamiselle. (Frände, Matikkala, Tapani, Tolvanen, Viljanen & Wahlberg 2014, 723–724)

Rikosoikeudessa henkilöä, joka on hankkinut omaisuuden laittomasti, kutsutaan esiteon tai esirikoksen tekijäksi. Mikäli esirikos voidaan todentaa, tuomitaan esiteon tekemästään rikoksesta rangaistukseen. Esiteon tekijää ei voida tuomita rangaistukseen, mikäli hän häivyttää rikollisella tavalla hankittua varallisuutta tai omaisuutta. Tekoa kutsuttaisiin rankaisemattomaksi jälkiteoksi. (Huhtamäki 2000, 251)

2.3.2 Tekijä

Rikoslain 32 luvun 6§ mukaan henkilö, joka käyttää, ottaa vastaan, välittää tai siirtää rikollisella tavalla saatua varoja tai omaisuutta, tuomitaan rahanpesusta. Myöskin henkilö, joka peittää tai häivyttää rikollisella tavalla hankittuja varoja, syyllistyy rahanpesuun ja on täten tuomittava rahanpesusta joko sakoin tai vankeudella. (Rikoslaki 39/1889 luku 32, 6§)

Rikoslain 32 luvun 11§ säännöstä ei sovelleta henkilöön, joka asuu rahanpesulaista epäillyn henkilön kanssa samassa taloudessa ja on käyttänyt rikollisella tavalla ansaittuja varoja tavanomaisiin tarpeisiin. Arviointia tehdessä, arvioidaan mikä on tavanomaista juuri kyseiselle taloudelle. (Rikoslaki 39/1889 luku 32, 11§) Säännöksen soveltamisen ulkopuolelle jää kuitenkin sijoitustoiminta kuten asunto- tai osakekauppa, koska sitä ei katsota tavanomaiseksi toiminnaksi (Lahti & Koponen 2007, 155).

Rahanpesu rikokseen voi syyllistyä kuka tahansa. Rahanpesurikos edellyttää aina esirikosta. Usein esirikoksessa on kyse huumausaine-, talous-, varkaus- tai petosrikoksesta. Rahanpesijä voidaan tuomita vaikkei esirikoksen tekijää ole tiedossa eikä ketään ole tuomittu esirikoksesta. Esirikokseksi voidaan katsoa myös ulkomailla tapahtunut rikos. (Rahanpesu n.d b)

2.3.3 Tahallisuus ja tekotavat

Mikäli rahanpesijä tietää omaisuuden olevan rikollisella tavalla hankittuja ja pyrkii piilottamaan, hävittämään tai siirtämään ne, asetetaan syytökseen tällöin korotettu tahallisuusvaatimus. Tekijän ei tarvitse tietää onko varat saatu huumekaupasta vai verorikoksesta, riittää, että on tietoinen, että omaisuus on peräisin rikollisesta toiminnasta. (Lahti & Koponen 2007, 157)

Rahanpesun tavat ovat monipuolistuneet nykypäivänä. Uusia rahanpesutapoja tulee vuosittain esille. Rikollisella tavalla saatua omaisuutta ja varoja voidaan antaa lähi-piirin haltuun säilytettäväksi tai käytettäväksi. Varoja voidaan myös siirtää eteen-päin kiinteistö- tai osakekaupassa, valuutanvaihdossa tai esimerkiksi kasinoilla. Jotkut perustavat yrityksen pyrkiäkseen piilottaa varat aidolta näyttävään liiketoimin-taan. (Lahti & Koponen 2007, 157)

Rahanpesussa voidaan käyttää apuna niin kutsuttuja muuleja. He voivat kuljettaa varoja fyysisesti paikasta toiseen tai siirtämään varoja pankkitileille. Muulit voivat tehdä työtä tietoisesti tai tietämättään. Muuleja voidaan rekrytoida esimerkiksi työ-paikkailmoitusten kautta. (FATF 2018)

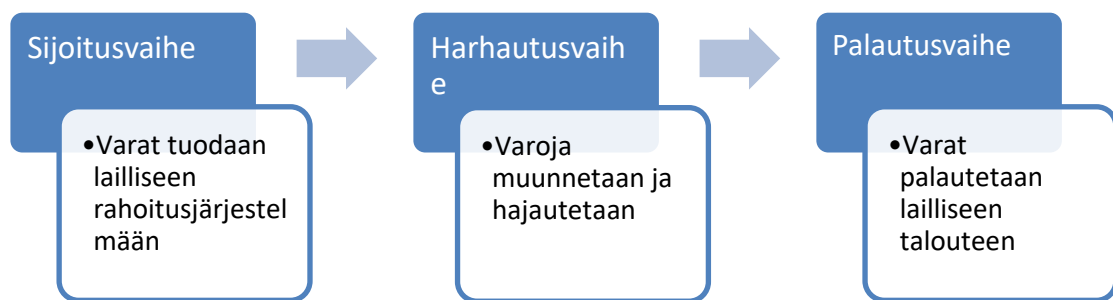
2.3.4 Menettämisseuraamukset

Rikoslain 10 luvun 2 pykälän mukaan, rikoksesta saatu taloudellinen hyöty tulee tuomita menetettäväksi valtiolle. Konfiskaatio voidaan kohdistaa rikollisella teolla saatuun hyötyyn sekä tämän surrogaattiin. Mikäli varallisuus, joka on hankittu rikollisella tavalla, on sekoittunut muuhun varallisuuteen tai omaisuuteen, voidaan konfiskaatio kohdistaa myös siihen varallisuuteen tai omaisuuteen. Kuitenkin menettämisseuraamus tulee vastata määrää, johon rahanpesu kohdistui. (Rikoslaki 19.12.1889/39 luku 10, 2§; Lahti & Koponen 2007, 170–172)

Rahanpesuun tai törkeään rahanpesuun voidaan soveltaa myös laajennettua hyödyn menettämistä. Rikollisella tavalla hankittu omaisuus voidaan kokonaisuutena tai osittain määrätä menetettäväksi valtiolle. Mikäli katsotaan, että omaisuus on siirtynyt eteenpäin rahanpesijän läheisessä suhteessa olevaan henkilöön, yritykseen, sää-tiöön tai yhteisöön, voidaan tämä omaisuus määrätä menetettäväksi valtiolle. (Ri-ko-slaki 19.12.1889/39 10 luku, 3§; Lahti & Koponen 2007, 173)

2.4 Rahanpesun vaiheet

Rahanpesu jaetaan yleensä kolmeen vaiheeseen, jotka ovat sijoitus-, harhautus- ja palautusvaihe (Kuvio 2).

Kuvio 2. Rahanpesun vaiheet.

2.4.1 Sijoitusvaihe

Ensimmäisessä vaiheessa eli sijoitusvaiheessa (placement) rahanpesijä tuo rikollisen tavalla hankitut varat rahoitusjärjestelmään. Tekijä voi jakaa varallisuuden pienempiin osiin ja tallettaa niitä erikseen, jottei talletus olisi niin huomiota herättävä. Varat voidaan sijoittaa myös rahoitusinstrumentteihin. (FATF 2020a)

Sijoitusvaiheessa voidaan käyttää apuna niin kutsuttuja smurffeja, jotka tallettavat varata rahoitusjärjestelmään. Kun varat on saatu talletettua rahoitusjärjestelmään voi alkaa harhautusvaiheen maksuliikenne. Smurffien tekemien useiden talletusten avulla rahan alkuperää on hämärretty. (Andersén 2020, 22)

2.4.2 Harhautusvaihe

Toisena vaiheena on harhautusvaihe (layering). Kun varat on saatu rahoitusjärjestelmään, alkaa niiden hajauttaminen ja muuntaminen, jotta varojen alkuperän selvittäminen olisi mahdollisimman vaikeaa. Varoja voidaan sijoittaa eri sijoitusinstrumentteihin kuten osakkeisiin, rahastoihin tai optioihin. Varat voidaan realisoida sijoitusinstrumenteista myöhemmin voitoiksi. Varoja voidaan myös siirrellä eri pankkitileille ympäri maailma. Olennaisinta harhautusvaiheessa on varojen hajauttaminen. (FATF 2020a)

Harhautusvaiheessa varoja voidaan siirtää off-shore pankkeihin. Off-shore pankit sijaitsevat esimerkiksi Nauru-saarilla, Jerseyllä tai Bermundalla, jossa ne ovat sääntelyn ulkopuolella. (Andersén 2020, 22)

2.4.3 Palautusvaihe

Viimeisenä vaiheena on palautusvaihe (integration). Kun rahanpesijä on onnistuneesti saanut siirrettyä varat rahoitusjärjestelmään ja hajautettua ne siellä eri rahoitus- tai sijoitusinstrumentteihin, palauttavat he varata takaisin lailliseen talouteen. Varoilla ostetaan esimerkiksi kiinteistöjä, luksustuotteita tai yrityksiä. (FATF 2020a)

Lainasopimuksia tai harhautuslaskuja käytetään muuntamisvaiheessa apuna, kun varat halutaan palauttaa takaisin lailliseen rahoitusjärjestelmään. Rahoitussopimukset voivat liikkua oikeille hyväksytyille maksuliikennetileille saajan ja lähettäjän välillä. Kun varallisuus on saatu muutettua lailliseksi, integroidaan se erilaisten sijoitusten avulla rahoitusjärjestelmään. (Andersén 2020, 22–23)

2.5 Torjunta

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä ja torjunnassa keskeisintä on lainsäädäntö, kansainvälinen yhteistyö, talouspakotteet, lakien täytäntöönpano ja niiden noudattaminen. Lainsäädännön avulla voidaan varmistaa riittävät ja asianmukaiset toimet. Lain avulla säädetään toimintatapoja ja menettelyjä. Estämis-työssä on Suomessa mukana lukuisia eri viranomaistahtoja sekä ilmoitusvelvollisia. Talouspakotteilla ja jäädytyspäätöksillä voidaan jäädyttää rahanpesuun ja terrorismiin liittyviä varoja. (Rahanpesu n.d)

Rahanpesua voidaan torjua ennaltaehkäisevästi sekä jälkikäteen. Vuonna 1989 perustettu toimintaryhmä FATF (Financial Action Task Force) on merkittävässä asemassa rahanpesun ennaltaehkäisyssä. FATF toimii yhdessä OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) eli taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön kanssa. FATF antaa ja kehittää toimintasuositukia sekä valvoo ja seuraa kuinka jäsenmaat täytäntöönpanevat suositukset. (Lahti & Koponen 2007, 147; Rahanpesu n.d)

Kansavälisten pakotteiden tarkoituksena on vaikuttaa ihmisryhmän tai valtion toimintaan tai politiikkaan, jos niiden katsotaan uhkaavan turvallisuutta tai rauhaa kansainvälisesti. Pakotteilla rajoitetaan tai keskeytetään kansainvälisiä kaupallisen

tai taloudellisen yhteistyön diplomaattisia suhteita tai viestintä- ja liikenneyhteyksiä. (Rahanpesu n.d)

Ilmoitusjärjestelmä, jossa elinkeinoharjoittajat kuten tilitoimistot ovat velvollisia ilmoittamaan epäilyttävästä liiketoiminnasta viranomaiselle, on yksi tärkeimmistä ennaltaehkäisevistä torjuntakeinoista. Jälkikäteiset torjuntakeinoja ovat konfiskatio eli menettämisseuraamus sekä kriminalisointi. (Lahti & Koponen 2004, 116)

3 LAINSÄÄDÄNTÖ

Kolmannessa kappaleessa käsitellään Euroopan unionin rahanpesudirektiiviä ja Suomen lainsäädäntöä.

3.1 Euroopan Union sääntely

Euroopan Union on säännellyt rahanpesudirektiivin, joka säätelee Union valtiota rahanpesun torjuntaan ja tuomitsemiseen. Rahanpesudirektiivit pohjautuvat FATF:n antamiin suosituksiin. Rahanpesudirektiivin tavoitteena on suojata EU:n rahoitusjärjestelmää sekä estää rahanpesun ja terrorismin rahoittaminen unionin rahoitusjärjestelmällä. (Finanssivalvonta n.d, Rahanpesu n.d b)

3.1.1 Rahanpesudirektiivin historia

Ensimmäinen direktiivi rahanpesun estämiseksi annettiin vuonna 1991. Direktiivin säännöksiä on päivitetty ajan tasaisemmaksi vuosien saatossa. Rahanpesun rikollisuus on kehittynyt paljon vuosikymmenen. (European commission, n.d)

3.1.2 Ensimmäinen rahanpesudirektiivi

Ensimmäinen rahanpesudirektiivi 91/308/ETY on annettu vuonna 1991 rahanpesun estämiseksi unionin rahoitusjärjestelmässä. Direktiivin avulla velvoitettiin jäsenmaitaan estämään ja kieltämään rahanpesu kansallisessa lainsäädännössä. Luotto- ja rahoituslaitoksia vaadittiin todentamaan asiakkaidensa henkilöllisyys asiakassuhdetta perustettaessa sekä säilyttämään vähintään viiden vuoden ajan henkilöllisyyden todentamisen tiedot. Luotto- ja rahoituslaitoksia velvoitetaan direktiivissä myös tutkimaan huolellisesti liiketoimet, jotka osaltansa voisivat liittyä rahanpesuun ja kirjaamaan tutkimuksen tulokset ylös, jotta ne olisivat rahanpesun viranomaisten saatavilla tarvittaessa. Direktiivi määrää jäsenvaltiota ulottamaan direktiivin säännökset myös niihin ammattiryhmiin, joiden toimintaa voidaan käyttää rahanpesuun. Suomi pani direktiivit täytäntöön asettamalla vuonna 1998 maaliskuun ensimmäisenä päivänä lain rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä (30.1.1998/68). (D 91/308/ETY)

3.1.3 Toinen rahanpesudirektiivi

Vuonna 2001 annettiin uusi rahanpesudirektiivi 2001/97/EY niin sanottu toinen rahanpesudirektiivi, jolla muutettiin rahanpesudirektiiviä 91/308/ETY. Direktiiviä päivitettiin ajan tasalle komission, jäsen valtioiden ja Euroopan parlamentin toiveita noudattaen. Direktiivissä laajennettiin rahanpesun määritelmää, jotta se kattaisi laajemmin mahdollisia esirikoksia. Direktiivin soveltamisalaa laajennettiin koskemaan rahoitus- ja luottolaitoksia lisäksi myös veroneuvoja, tilintarkastajia, kirjanpitäjiä, asianajajia sekä kiinteistönvälittäjiä. Direktiivin säännökset asetettiin voimaan Suomessa muuttamalla lakia rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä vuonna 2003. Samana vuonna sisäasiainministeriö antoi asetuksen rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä, jolla annettiin tarkemmat säännökset koskien rahanpesulaissa säädettyä tunnistamisvelvollisuutta. (D 2001/97/EY, Laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain muuttamisesta 365/2003, A 890/2003)

3.1.4 Kolmas rahanpesudirektiivi

Kolmannella rahanpesudirektiivillä 2005/60/EY haluttiin tiukentaa rahanpesua koskevia säännöksiä, kasvaneen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen takia. Direktiivi 2005/60/EY on ensimmäinen direktiivi, jossa terrorismin rahoittaminen on tuotu esille. Tämä oli yksi suurimmista muutoksista edelliseen rahanpesudirektiivin. Direktiivillä haluttiin yhtenäistää EU:n jäsenmaiden lainsäädäntöä. (D 2005/60/EY)

Laki tulisi koskemaan myös yrityspalveluita sekä veroneuvontapalveluita tarjoajia. Direktiivin mukaisesti osalle elinkeinoharjoittajille asetettiin rekisteröitymisvelvollisuus ennen toiminnan alkua. Direktiivi soveltamisalaan tuotiin käteiskauppaa tekevät ammatinharjoittajat, joiden käteiskaupan liiketoimi ylittää 15 000 euroa kerralla tai osissa. (HE 25/2008 vp)

Asiakkaan tuntemista ja tunnistamista tarkennettiin kolmannessa rahanpesudirektiivissä. Direktiivin 2005/60/EY 6 artiklassa kiellettiin ylläpitämästä anonyymeja asiakassuhteita sekä toteuttamaan tuntemisvelvollisuudet olemassa oleviin anonyymeihin suhteisiin. Asiakassuhteita tulee seurata jatkuvasti ja asiakkaan tunteminen

tulee perustua tehtyyn riskiarvioon asiakkaasta. Ilmoitusvelvollisilla tulee olla riittävät menetelmät arvioida asiakkaidensa riskit liittyä rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen. (D 2005/60/EY, HE 25/2008 vp)

Kolmas rahanpesudirektiivi pantiin täytäntöön vuonna 2008 uudella lailla rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä, jonka soveltamisala on edeltävää lakia laajempi. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 503/2008)

3.1.5 Neljäs rahanpesudirektiivi

Neljäs rahanpesudirektiivi EU 2015/849 on annettu vuonna 2015 20. päivä toukokuuta. Tällä kumottiin EU:n aikaisempi direktiivi 2005/60/EY. (D EU 2015/849)

Neljäs rahanpesudirektiivi korostaa riskiperusteisesta lähestymistapaa rahanpesun ja terrorismin estämiseen. Jäsenvaltioiden täytyy nimetä valvova viranomainen, joka valvoo säädöksen noudattamista ja joka puuttuu riskiarvioissa todettuihin riskeihin. Neljäs rahanpesudirektiivi velvoittaa jäsenvaltiota, ilmoitusvelvollisia elinkeinoharjoittajia, kansallisia valvontaviranomaisia sekä unionin komissiota riskiarvion luomiseen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisesta. (D EU 2015/849, Rahanpesu n.d b)

Ilmoitusvelvollisten tulee tehostaa toimenpiteitä aloilla ja asiakkailta, joilla on suurempi riski olla osallisena rahanpesun ja terrorismin rahoittamisessa. Tunnistamisvelvollisuuteen lisättiin määräys tunnistaa myös asiakkaan edunsaajat. Ilmoitusvelvollisten tulee päivittää riskiarviotaan säännöllisesti ja siihen tulee sisällyttää toimenpiteet sen valvomiseen ja menettelyyn. Mikäli ilmoitusvelvollinen elinkeinoharjoittaja rikkoo direktiivissä asetettuja asiakkaan tunnistamisvelvollisuutta, tulee rikkomuksen tekijä asettaa vastuuseen. Tuntemisvelvollisuuden laiminlyönnistä Suomessa tuomitaan sakkoon (Rahanpesulaki 444/2017 8 luku, 1§). (D EU 2015/849)

Käteiskaupan tuntemisvelvollisuutta tiukennettiin EU 2015/849 11.artiklassa. Rajaa pienennettiin 10 000 euroon. Asiakas tulee tunnistaa yksittäisen liiketoimen tai usean suorituksen ylittäessä 10 000 euroa. (D EU 2015/849)

Direktiivissä määrätään EU:n jäsenvaltioiden kansallisten rahanpesun selvittelykeskusten tehtävän yhteisötyötä keskenään sekä luovutettava oma-aloitteisesti tietoja toisille rahanpesun selvittelykeskuksille. Direktiivin 9. artiklassa säädetään komissiolle oikeus delegoida säädöksiä kolmansia maita kohtaan, joiden rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä on puutteita. (D EU 2015/849)

Direktiivi EU 2015/849 pantiin täytäntöön Suomessa vuonna 2017, kun asetettiin voimaan Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 28.6.2017/444. (Rahanpesulaki 444/2017)

3.1.6 Viides rahanpesudirektiivi

Viidennes rahanpesudirektiivi EU 2018/843 annettiin 30. toukokuuta vuonna 2018. Direktiivillä muutettiin EU 2015/849, 2009/138/EY ja 2013/63/EY direktiivejä. (D EU 2018/43)

Viidennessä rahanpesudirektiivissä sovelletaan direktiiviä luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta (EU 2016/679). Henkilötietojen käsittelyä rahanpesun ja terrorismin estämiseksi rahanpesudirektiivin mukaisesti pidetään direktiivin EU 2016/679 mukaan yleisenä etuna koskevaa asiaa. Tietosuojaa-asetus direktiiviä ei sovelleta henkilötietojen käsittelyyn, kun toimivaltainen viranomainen käsittelee luonnollisen henkilön henkilötietoja rikoksen ennaltaehkäisyyn (D EU 2016/679). Luonnollisille henkilöille, joiden henkilötietoja säilytetään rekisterissä, tulisi ilmoittaa asiasta. Yksityisyyden suojan kunnioittamiseksi vain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen kannalta olennaiset ja vähimmäistiedot tulisi säilyttää rekisterissä. (D EU 2018/43)

Viidennen rahanpesudirektiivin vaikuttimina ovat Eurooppaan kohdistuneet terroristit. Direktiivi tarkentaa ja laajentaa asiakkaan tuntemista sekä tunnistamista. Direktiivin täytäntöön panemiseksi Suomi on tehnyt muutoksia rahanpesulakiin (444/2017) ja asettanut seuraavat lait; laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä 571/2019 sekä laki virtuaalivaluuttojen tarjoajista 572/2019. Vuonna 2018

annetulla viidennellä rahanpesudirektiivillä on tehty muutoksia neljänteen rahanpesudirektiiviin. (Rahanpesu n.d b, Valtiovarainministeriö n.d)

3.2 Kansallinen rahanpesulainsäädäntö

Suomen kansallinen lainsäädäntö rahanpesun ja terrorismin estämiseksi perustuu Euroopan Union rahanpesudirektiiviin sekä FATF:n asettamiin standardeihin ja suosituksiin. Suomessa rahanpesua estetään ja selvitetään lain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen 444/2017 avulla. Rikoslaki määrittelee rahanpesun tunnusmerkit sekä tekojen kriminalisoinnin. Rahanpesua ja terrorismin rahoittamista säädelään myös esimerkiksi lailla virtuaalivaluutajan tarjoajista, pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä lailla sekä lailla rahanpesun selvittelykeskuksesta. (Rahanpesu n.d b)

Laki rahanpesun ja terrorismin estämiseksi 444/2017

Neljännen rahanpesudirektiivin myötä Suomessa säädettiin vuonna 2017 uusi rahanpesulaki sekä laki rahanpesun selvityskeskuksesta. Lain päätavoitteena on edistää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä, sekä tällaisen rikollisen toiminnan paljastamista ja selvittämistä. (Rahanpesu n.d b, Rahanpesulaki 444/2017 luku 1, 1§)

3.2.1 Ilmoitusvelvollisuus

Rahanpesulain 444/2014 neljännessä luvussa käsitellään ilmoitusvelvollisuutta. Rahanpesulain (444/2017) mukaan elinkeinonharjoittaja, joka tekee kirjanpitoa toimeksiannosta, on ilmoitettava epäilyttävästä liiketoiminnasta viipymättä eteenpäin. Selvittelykeskukselle on annettava kaikki tarpeelliset tiedot ja asiakirjat, jotka liittyvät epäilyttävään liiketoimeen. Ilmoituksen voi myös tehdä yksittäisestä tai useammasta maksusta tai suorituksesta, jotka ylittävät oman asetetun kynnsarvon. (Rahanpesulaki 444/2017 luku 4, 1§)

Ilmoitus rahanpesun epäilystä tulee tehdä sähköisesti, ilmoitusta varten tehtyä sovellusta käyttäen. Ilmoitukseen tulee antaa asiakkaan tuntemistiedot. Ilmoittajan tulee kertoa epäilyttävän liiketoimen varojen tai omaisuuden suuruus, sekä niiden

alkuperä, jonka takia liiketoimi vaikuttaa epäilyttävältä sekä onko liiketoimi suoritettu vai keskeytetty. Ilmoitus on aina tehtävä viipymättä. Vaikka epäilyttävä liiketoimi huomattaisiin myöhemmin ja asiakassuhteesta olisikin kieltäytytty tai liiketoimi olisi keskeytetty, tulee ilmoitus silti tehdä. Valvottava ei joutu korvaamaan ilmoituksesta johtuvia taloudellisia menetyksiä asiakkaalle. Asiakastietojen salassapitoon tehdään poikkeus, kun tehdään ilmoitus epäilyttävästä liiketoiminnasta. (Rahanpesulaki 444/2017 luku 4, 2§; Finanssivalvonta 2018)

Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä voidaan antaa sakot, koska laiminlyönti määritellään rikokseksi. Yrityksen voidaan katsoa olevan mukana rahanpesussa, mikäli se neuvo asiakasyritystä varojen siirtämisessä tai hajauttamisessa, vaikka asiakasyrityksen liiketoiminta olisi epäilyttävää. Valvottavien tahojen kuten pankkien tai tilitoimistojen tulee valvoa asiakkaidensa liiketoimintaa ja kiinnittää huomiota epäilyttävään liiketoimintaan. Epäilyttävää liiketoimintaa voi olla esimerkiksi poikkeavan suuri liiketoimi tai liiketoimi ei vastaa asiakkaan taloudellista tilannetta. (Finanssivalvonta 2018; Finanssivalvonta n.d)

Välttämättömät tiedot ja asiakirjat, jotka on hankittu ilmoitusvelvollisuuden täyttämiseksi, tulee säilyttää viiden vuoden ajan ilmoitusvelvollisuuden täyttämisestä. Tiedot täytyy poistaa rekisteristä viiden vuoden jälkeen asiakassuhteen päättymisestä tai epäilyttävän liiketoiminnan teosta, ellei vireillä ole rikostutkintaan, jota varten tietoja ja asiakirjoja tarvitaan. Tiedot ja asiakirjat, jotka on hankittu selonotto- ja ilmoitusvelvollisuutta varten, eivät kuulu ilmoitusvelvollisen asiakkaan nähtäväksi. Ilmoitusvelvollisuudeksi hankitut tiedot tulee säilyttää erillään asiakasrekisteristä ja niitä pitää käyttää ainoastaan rahanpesun estämisen tarkoitukseen (Andersén 2020, 132). Asiakkaan halutessaan tarkastaa tietonsa, tietosuojavaltuutettu voi tarkastaa tiedot, koska asiakkaalla ei ole oikeutta itse tarkastaa niitä. (Aluehallintovirasto 2019, luku 6)

3.2.2 Riskiarvio

Rahanpesulain (444/2017) toisen luvun mukaan ilmoitusvelvollisen on laadittava riskiarvio, jotta mahdolliset riskit liittyen rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen voidaan tunnistaa velvollisen toiminnassa. Tarkoituksena on tunnistaa ja arvioida

oman toiminnan riskit ja pohtia hallintakeinot riskien hallintaan. Riskiarviota tulisi päivittää säännöllisesti, sillä se on pystyttävä toimittamaan viranomaiselle heidän pyynnöstänsä viipymättä. (Aluehallintovirasto 2019, luku 4)

Toimintaperiaatteet, valvonta sekä menettelytavat tulee pohjautua oman toiminnan laajuuteen, luonteeseen ja kokoon, jotta riskejä voidaan hallita omassa liiketoiminnassa tehokkaasti ja asianmukaisesti. Riskiperusteisiin arvioon tulee ilmoitusvelvollisen ensimmäisenä käydä läpi omaan toimintaan kohdistuvat riskit rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen. Arviossa tulee käydä läpi riskit, joissa ilmoitusvelvollisen toiminta voi altistua rahanpesun rahoittamiseen. Riskiarvioon tulee sisällyttää päivityspäivät sekä uudet ohjeistukset toiminta- ja menettelytavoista henkilökunnalle. (Aluehallintovirasto 2019, luku 4)

Riskiarvion riskien tulkitseminen on jätetty ilmoitusvelvollisen omalle vastuulle, koska riskejä ei ole määritelty. Riskejä voi jakaa riskikarttaan palvelu-, tuote-, paikka- ja asiakaskohtaisesti. Riskikombinaatiot tulee myös huomioida. Riskiarvioin täyttäminen vaatii ilmoitusvelvolliselta laajaa oman toimintansa tuntemusta. (Andersén 2020, 67–68)

Riskityypit voi jakaa neljään eri luokkaan. Ensimmäinen luokka on tunnistetut riskit, jotka ovat tiedossa eli riskejä seurataan ja tiedetään mistä niissä on kyse. Toisena ovat tunnistetut riskit, joista eivät ole tietoa. Kolmantena ovat tunnistetut riskit, joiden vaikutuksesta ei ole tietoa. Neljäntenä ovat tunnistamattomat riskit, joiden tilannetta ei ymmärretä eikä niistä ole tietoa. Viimeiseksi mainittua tunnistamattomat riskiluokkaa tulisi kaikin keinoin välttää. Muita riskejä tulisi minimoida. (Andersén 2020, 68–69)

3.2.3 KYC – Asiakkaan tunteminen

Rahanpesulain 3. luvussa määrätään asiakkaan tuntemisesta. 3. luvun mukaan asiakassuhdetta ei saa perustaa, mikäli ilmoitusvelvollinen ei pysty toteuttamaan 3. luvussa säädettyjä toimia. 3. luvun toimia on noudatettava koko asiakassuhteen ajan riskiarvioita tehdessä ja päivittäessä. (Rahanpesulaki 444/2017 luku 3, 1§)

Rahanpesulain tavoitteena on, että ilmoitusvelvollinen tuntee asiakkaansa ja heidän toimintansa, ja voi täten paremmin havaita poikkeavaa liiketoimintaa. Asiakas tulee tunnistaa sekä todentaa henkilöllisyys. Asiakkaalla tarkoitetaan oikeushenkilöä tai luonnollista henkilöä, jolle ilmoitusvelvollinen tarjoaa palveluitaan. Asiakastiedot tulee säilyttää ajantasaisina ja ne täytyy säilyttää luotettavasti. (Aluehallintovirasto 2019; Rahanpesulaki 444/2017 3 luku, 3§)

Ilmoitusvelvollisen on varmistettava, että asiakkaan toiminta vastaa tietoja, jotka ilmoitusvelvollinen on saanut asiakkaan toiminnasta. Asiakkaan toimintaa tulee seurata sekä tarvittaessa tarkastaa asiakastiedot. Huomiota on kiinnitettävä myös tietolähteen luotettavuuteen. (Rahanpesulaki 444/2017 luku 3, 4§)

Mikäli asiakas tunnistetaan etätunnistamalla, eli asiakas ei ole fyysisesti läsnä, tulee asiakkaasta hankkia lisätietoja luotettavasta lähteestä. Ilmoitusvelvollisen tulee varmistaa, että tilitiedot ovat aikaisemmin avattu asiakkaan nimiin. Asiakas tulee tunnistaa ja todentaa käyttämällä vahvaa sähköistä tunnistusvälinettä. (Rahanpesulaki 444/2017 3 luku 11§)

3.2.4 Valvontarekisteri

Aluehallintovirasto valvoo kirjanpitäjiä rahanpesulain noudattamisesta. Koko Suomen valvonta on keskitetty Etelä-Suomen aluehallintovirastolle, joka alkoi 1.7.2019 ylläpitämään valvontarekisteriä. Rahanpesulain mukaan elinkeinoharjoittajat, jotka tekevät kirjanpitoa toimeksiannosta, tulee hakeutua valvontarekisteriin. Rekisteri on julkinen. Tilitoimiston asiakkaat ja kilpailijat voivat katsoa valvontarekisteristä onko kyseinen tilitoimisto rekisteröitynyt valvontarekisteriin. (Aluehallintovirasto 2020)

Valvontarekisteriin hakeuduttaessa täytetään sähköinen lomake, jossa annetaan yrityksen ja yhteyshenkilön tiedot sekä yrityksen pääasiallinen toimiala. Rekisteröinti maksaa 200 euroa, paitsi yrityspalveluiden tuottajilta ja valuutanvaihtajilta 355 euroa. Ilmoitusvelvolliset, jotka ovat velvollisia rekisteröitymään valvontarekisteriin tulee tehdä rekisteröinti 14 päivän sisällä toiminnan aloituksesta. (Aluehallintovirasto n.d, 2020)

3.2.5 Selonottovelvollisuus

Ilmoitusvelvollisen tulee hankkia lisää tietoja asiakkaistansa, niiden liiketoiminnan laajuudesta ja laadusta sekä perusteista tuotteen tai palvelun käyttämiselle. Hankkiessaan lisätietoja, ilmoitusvelvollisen tulee kiinnittää huomiota tietolähteensä luotettavuuteen ja uskottavuuteen. Ilmoitusvelvollinen on vastuussa siitä, että se pystyy järjestämään riittävän valvonnan ja seurannan asiakkaidensa toiminnan laajuuteen ja laatuun, asiakassuhteiden kestoon, riskeihin ja pysyvyyteen. Asiakkaiden toiminta tulee vastata ilmoitusvelvollisen hankkimaa ja ylläpitämää tietoa ja kokemusta, joka sillä on asiakkaidensa toiminnasta. (Rahanpesulaki 444/2017 3 luku, 4§)

Rahanpesulain mukaan ilmoitusvelvollisella on selonottovelvollisuus, mikäli asiakkaan liiketapahtumat ovat poikkeukselliset, eivätkä vastaa asiakkaan normaalia liiketapahtumia. Huomiota on kiinnitettävä myös, mikäli liiketoimi ei sovi yhteen asiakkaan tietojen tai kokemusten kanssa, tai liiketoimella ei ole selkeää tarkoitusta taloudellisesti. Ilmoitusvelvollisen on tarvittaessa pyrittävä selvittämään varojen alkuperä. (Rahanpesulaki 444/2017 3 luku, 4§)

3.2.6 Hallinnolliset seuraukset

Rahanpesulain velvoitteiden laiminlyönnistä määrätään hallinnollisia seuraamuksia, riippuen rikkomuksesta ja sen vakavuudesta. Rikemaksu voidaan määrätä muun muassa seuraavista laiminlyönneistä, kuten ilmoitusvelvollinen ei tunnista asiakastaan, luo tai päivitä riskiarviota rahanpesulain luvun 2 mukaisesti, ei säilytä asiakkaan tunnistamistietoja ja pidä niitä ajan tasalla, ei ota selvää asiakkaan poikkeavasta liiketoiminnasta, jättää tekemättä ilmoituksen epäilyttävästä liiketoiminnasta tai ei hakeudu rahanpesun valvontarekisteriin. Rikemaksua määrä on oikeushenkilöllä 5 000–100 000 euroa ja luonnollisella henkilöllä 500–10 000 euroa. Rikemaksun suuruutta päätettäessä otetaan huomion laiminlyönnin kesto ja laajuus. (Rahanpesulaki 444/2017 luku 8, 1§)

Rahanpesulain 8. luvun 2§ mukaan voidaan antaa julkinen varoitus, mikäli ilmoitusvelvollinen toimii annetun lain ja sen säännösten ja määräysten vastaisesti

huolimattomuudesta tai tahallaan. Julkinen varoitus voidaan antaa, mikäli toiminta ei vaadi ankarampia toimenpiteitä. (Rahanpesulaki 444/2017 luku 8, 2§)

Seuraamusmaksu voidaan määrätä, jos ilmoitusvelvollinen laiminlyö tai rikkoo lain velvoitteita toistuvasti, joko huolimattomuudesta tai tahallaan muun muassa asiakkaan tuntemista ja tunnistamista, riskiarvion luomista ja päivittämistä, epäilyttävästä liiketoiminnasta ilmoittamista eteenpäin viranomaiselle, asiakkaan tuntemistietojen säilyttämistä asianmukaisesti, työntekijöiden koulutusta tai etätunnistamisen velvoitteiden täyttämistä. Seuraamusmaksu voi olla suuruudeltaan joko miljoona euroa tai enintään kaksi kertaa niin suuri kuin saavutettu hyöty oli. Seuraamusmaksun määrää määrättäessä arvioidaan kokonaisuutta, kuten tehdyn menettelyn kestoa ja laajuutta sekä tekijän taloudellista asemaa. (Rahanpesulaki 444/2017 8 luku, 3 ja 5§)

Julkinen varoitus tai rikemaksu voidaan jättää määräämättä, mikäli ilmoitusvelvollinen on ryhtynyt omatoimisesti toimenpiteisiin korjatakseen laiminlyönnin, laiminlyöntiä pidetään vähäisenä tai rikemaksun tai julkisen varoituksen katsotaan olevan kohtuuton tapaukseen. (Rahanpesulaki 444/2017 8 luku, 6§)

3.3 FATF – Financial Action Task Force

FATF valvoo maailmanlaajuisesti rahanpesua ja terrorismin rahoitusta. Toimintaryhmä perustettiin vuonna 1989 Pariisissa pidetyssä G7-huippukokouksen johdosta. FATF asettaa kansainvälisiä standardeja ja suosituksia, joiden avulla pyritään estämään rahanpesua ja terrorismin rahoittamista. Yli 200 maata ympäri maailmaa on sitoutunut noudattamaan FATF:n laatimia standardeja. FATF päivittää standardejaan aika ajoin ja tarkkailee kuinka sitoutuneet maat panevat standardit täytäntöön, sekä antaa kehotuksia ja ohjeistuksia niille maille, joiden toiminta on puutteellista standardien osalta. (FATF 2020 b, 2020 c)

Vuodesta 1991 lähtien Suomi on ollut FATF:n jäsenvaltio. Jokainen jäsenvaltio on sitoutunut noudattamaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen suosituksia. FATF:n viimeisin maa-arviointi tehtiin Suomesta vuonna 2019 keväällä. (Rahanpesu n.d)

FATF:n antamat 40 suositusta on annettu vuonna 1990 huhtikuussa. Tarkoituksena oli antaa suosituksia, joiden avulla voitiin luoda kattavat toimintasuunnitelmat rahanpesun estämiseksi. 2001 vuonna tapahtuneiden terrori-iskujen myötä, standardeja kehitettiin koskemaan myös terrorismin rahoituksen estämistä. Lokakuussa vuonna 2001 annettiin kahdeksan eri erityissuositusta terrorismin rahoittamisen selvittämiseen ja estämiseksi. Yhdeksäs erityissuositus terrorismin rahoituksen estämiseksi annettiin vuonna 2004 lokakuussa. (FATF 2020 c)

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi on yhteensä 40 + 9 kansainvälistä standardia, jotka tarkastettiin perusteellisesti vuonna 2012 helmikuussa. Tarkastuksen tarkoituksena oli tarjota hallituksille vahvempia keinoja finanssirikollisuuden torjuntaa varten. Standardeja on laajennettu koskemaan uusia uhkia, kuten joukkotuhoaseiden rahoittamista, vahvistamaan korruptiota sekä selkeyttämään avoimuutta. (FATF 2020 c)

4 TUTKIMUSMENETELMÄN TOTEUTUS

Tässä luvussa käydään tarkemmin läpi hyödynnetyt tutkimusmenetelmät sekä kyselylomakkeen suunnittelu ja toteuttaminen. Luvussa käydään läpi myös aineiston ja tutkimuskysymysten luotettavuutta.

4.1 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyön tutkimusaineistoa lähestytään kvalitatiivisen tutkimuksen metodilla, käyttäen apuna tapaustutkimusta. Kvalitatiivivessa tutkimuksessa ei usein haluta käyttää sanaa ”ongelma”, vaan halutaan mieluummin tuoda asia esille tutkimustehävänä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 126). Laadullisessa tutkimuksessa kuvataan todellista elämää ja tätä kohdetta pyritään tutkimaan kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 161). Tapaustutkimuksen tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa, että tutkimuksen kohteena on yksittäinen yritys, jonka prosessia tutkitaan ympäristöönsä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 134–135)

Tutkimuksen tarkoitus opinnäytetyössä on kartoittava. Työn avulla tutkitaan toimeksiantajan toimintaa rahanpesulain säännösten ja velvoitteiden nojalla, sekä kartoitetaan parempia toimintatapoja, jotta toimeksiantajayrityksen toiminta on rahanpesulain mukainen. Kartoittavassa tutkimuksessa pyritään etsimään uusia näkökulmia, kehittämään hypoteeseja sekä löytämään ja selvittämään ilmiöitä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 138).

Osana opinnäytetyön tutkimusta käytetään kvantatiivista tutkimusmenetelmää kyselylomakkeita luodessa ja analysoidessa. Kysely on survey-tutkimuksen yksi menetelmistä. Kyselyyn valitut henkilöt on valittu tietystä kohdejoukosta ja aineiston keruu tapahtuu standardoidusti eli jokaiselta vastaajalta kysytään asiaa samalla tavalla. Kvalitatiivinen ja kvantatiivinen tutkimus täydentävät toisiaan, ne eivät ole kilpailevia tutkimussuuntauksia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 136, 193)

4.2 Case tilitoimisto

Opinnäytetyön päätutkimuskohteena on toimeksiantajayritys. Toimeksiantajayritys on tilitoimisto, joka työllistää yrittäjän itse. Yritys on toiminut alalla 19 vuotta ja se tekee taloushallintopalveluja toimeksiannosta.

Rahanpesulain velvoitteet koskevat toimeksiantajayritystä, joka rahanpesulaissa määritellään ilmoitusvelvolliseksi. Suomen lainsäädännön rahanpesulakia uudistettiin vuonna 2017, erityisesti riskiarvion laatimista ja tarkennettua asiakkaan tuntemisvelvollisuutta. Mikäli ilmoitusvelvolliset eivät täytä rahanpesulain vaatimia kohtia, voidaan niille määrätä rike- tai seuraamusmaksu laiminlyönnistä. Julkinen varoitus on myös mahdollista määrätä rahanpesulain laiminlyönnistä tai rikkomisesta. Elinkeinoharjoittajat ovat tärkeässä osassa rahanpesun selvittämisessä ja estämisessä. On siis tärkeää, että yritys tuntee velvollisuutensa ja osaa tunnistaa rahanpesuun liittyviä tunnusmerkkejä ja tehdä niistä ilmoituksen.

Toimeksiantajayrityksen kanssa käydään läpi siihen koskevat rahanpesulain velvoitteet kuten riskiarvion laatiminen, ilmoitusvelvollisuus, asiakkaan tunnistaminen ja tunteminen sekä valvontarekisteriin rekisteröityminen. Mikäli toimeksiantajayrityksen toiminnassa huomataan puutteita eikä rahanpesulain vaatimukset täyty, ohjeistetaan toimeksiantajaa oikeellisista toimintatavoista. Nämä velvoitteet ja toimintatapojen kehitysideat käydään läpi luvussa viisi.

4.3 Kyselytutkimus

Kyselytutkimuksen kysymysten luominen aloitettiin miettimällä teoriassa esille tuotuja velvoitteita ja mistä niistä halutaan vertailtavaa tietoa. Kysely päätettiin toteuttaa Google Forms -kyselylomakkeena, sen nopeuden ja vaivattomuuden vuoksi. Kyselyyn vastaaminen tapahtui anonyymisti. Verkkokyselynä tehdyn kyselytutkimuksen suurimpana ongelmana on vastausten kato. Muistuttaminen vastaamatta jättämisestä ja lomakkeen uudelleen lähetys voi nostattaa vastausprosenttia jopa 80 prosenttiin. Onnistuneen kyselylomakkeen laadinta riippuu kyselyn aiheesta, kysymysten muotoilusta sekä kohderyhmästä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 196 ja 202).

Kyselytutkimuksen kysymykset ovat avoimia ja monivalintakysymyksiä. Monivalintakysymysten avulla halutaan saada tarkka vastaus kysyttävästä aiheesta, kuten ovatko tilitoimistot tehneet vaadittavan riskiarvion. Avoimet kysymykset osoittavat vastaajien tietoja aiheesta, kun ei ole suoraan annettu vastausvaihtoehtoja. Vastaajat voivat ilmaista asian ja mielipiteensä omin sanoin. Lomakkeessa kysyttiin avoimena kysymyksenä esimerkiksi minkälaisiin liiketapahtumiin tulisi kiinnittää huomiota, joten vastaajan on itse määriteltävä millaista liiketoimintaa pitää epäilyttävänä. Monivalintakysymyksiin on helppo vastata ja niistä saatuja vastauksia on mielekästä vertailla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 201)

4.4 Kyselytutkimuksen kohteen rajaus

Jotta kyselytutkimuksen vastauksia voidaan verrata toimeksiantajayritykseen, täytyy vastaajien toimiala vastata toimeksiantajayrityksen toimialaan. Näin ollen kyselyn kohteeksi rajattiin Kainuun alueen tilitoimistot. Opinnäytetyön toimeksiantajayritys toimii Kainuussa, joten kysely haluttiin rajata myöskin maantieteellisesti.

Kyselytutkimuksella haluttiin saada vertailtavaa aineistoa toimeksiantajayrityksen toimintaa. Kyselyn avulla kartoitettiin kuinka Kainuun alueen tilitoimistot ovat tietoisia rahanpesulain velvoitteista tilitoimistoja kohtaan sekä ovatko tilitoimistot ryhtyneet tarvittaviin toimiin, jotta lain velvoitteet täyttyvät.

4.5 Luotettavuus

Kyselytutkimukseen liittyy tiettyjä heikkouksia. Aineistoa voidaan pitää pinnallisena sekä on mahdoton varmistua kuinka vakavasti vastaajat ovat vastanneet kyselyyn. Valmiiksi annetut vastausvaihtoehdot voivat johtaa väärinymmärryksiin, koska vastausvaihtoehdot eivät välttämättä olleet täysin sopivia vastaajalle. Kyselytutkimuksessa ei voi olla täysin varma miten onnistuneita vastausvaihtoehdot ovat tai ovatko vastaajat pyrkineet vastaamaan kyselyyn rehellisesti ja huolellisesti. Vastaamattomuus heikentää myös kyselytutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 195)

Laadullisen tutkimusta voidaan pitää luotettavana, kun epäolennaiset tekijät eivät ole vaikuttaneet teorian muodostukseen sekä tulkittu materiaali ja tutkimuskohde

sopivat yhteen. Yksi luotettavuuden kriteeri laadullisessa tutkimuksessa on tutkija itse. Tutkijan tekemät valinnat, ratkaisut ja teot vaikuttavat tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkijan täytyy pystyä perustelemaan ja kuvailemaan tekemiään valintoja ja ratkaisuja. Tutkijan selostus tutkimuksen vaiheista ja toteuttamisesta kohentavat laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Johtopäätökset luvussa tarkastellaan tehdyn tutkimuksen ja saatujen tulosten luotettavuutta ja uskottavuutta. (Vilka 2005, 158, 232)

Tutkimusmenetelmien yhteiskäyttöä samassa tutkimuksessa kutsutaan triangulaatioksi. Tämän avulla voidaan tarkentaa tutkimuksen validiutta. Reliabeeliuksella mitataan tutkimuksen toistettavuutta. Kun taas validiteetilla mitataan tutkimuksen pätevyyttä, eli mittaako tutkimusmenetelmä juuri sitä mitä sen on tarkoitus mitata. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 233)

5 TILITOIMISTON VELVOLLISUUDET JA KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET

Viidennessä luvussa käsitellään toimeksiantajanyrityksen kanssa läpi käytyjä teoriassa esiin otettuja velvollisuuksia ja tutkitaan ovatko toimeksiantajan nykyiset toimenpiteet riittävät vai täytyykö toimenpiteisiin tehdä muutoksia. Luvussa käydään läpi myös tutkimuskyselyn tulokset ja tarkastellaan vastaajien tietämystä rahanpesulain velvoitteista.

5.1 Asiakkaan tunnistaminen ja tunteminen

Toimeksiantajayritys on tunnistanut asiakkaansa aikaisemmin henkilöllisyystodistuksen avulla kuten passilla, ajokortilla tai sähköisellä allekirjoituksella. Osalta kaupparekisteriote on saatu aloituspalaverin yhteydessä asiakkaan toimesta ja viimeisin kaupparekisteriote on pyydetty tilinpäätös hetkellä asiakkaalta. Asiakkaan perustiedot ovat kirjattu talteen toimeksiantajasopimukseen, joka on allekirjoitettu sähköisesti ja jota säilytetään asianmukaisesti. Eri paikkakunnalla toimivat asiakkaat on tunnistettu etätunnistamalla, kuten sähköisellä allekirjoituksella. Tilitoimiston tämänhetkiset asiakkaat eivät harjoita liiketoimintaa FATF:n listaamissa riskimaissa. Toimeksiantajaa muistutettiin tarkastamaan jokaisen uuden asiakkaan kohdalla FATF:n ja Euroopan Unionin listaamat pakotelistat, ettei asiakkaalla ole kytköksiä niihin.

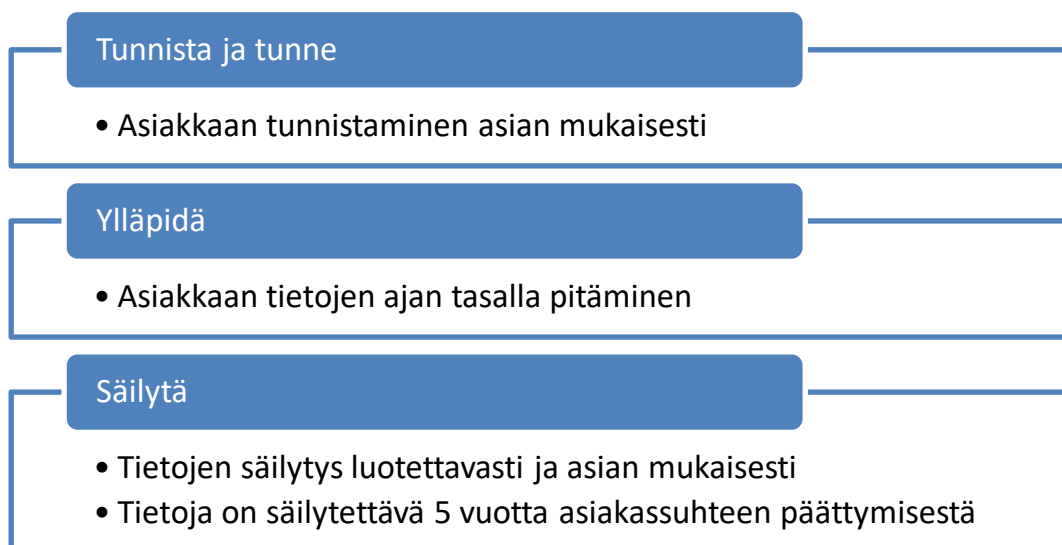
Osana opinnäytetyötä toimeksiantajayritykselle luodaan asiakkaan tunnistamista ja tuntemista varten erillinen lomake, johon kirjataan asiakkaan perustiedot, kuinka asiakkaan henkilöllisyys on tunnistettu sekä muita asiakkaan tuntemista varten olennaisia tietoja.

Lomakkeessa tuodaan esille tärkeimmät kohdat asiakkaan tuntemisessa, kuten kuviossa 3 on kuvattu. Ensimmäisenä asiakas tunnistetaan ja lomakkeeseen kirjataan ylös tunnistamistapa oikeudellisesta henkilöstä sekä luonnollisesta henkilöstä. Asiakkaan tunnistamispäivä ja tunnistaja kirjataan ylös lomakkeelle, josta ilmenee myös, minkä takia asiakkaasta on kysytty tietoja ja kuinka ne aiotaan säilyttää. Lomaketta tehdessämme huomiomme tietosuojasetuksen (GDPR), joka säätelee

luonnollisesta henkilöstä kerättäviä ja säilytettäviä tietoja. Lomakkeen loppuun kirjataan, kuinka kauan tietoja aiotaan säilyttää rahanpesulain vaatimusten mukaisesti.

Osana lomakkeen asiakkaan tunnistamistietojen täyttämistä, toimeksiantajayritystä neuvottiin kysellemään asiakkaalta tarkentavia kysymyksiä tämän liiketoiminnasta, jotta tilitoimisto voi paremmin tuntea asiakkaan perusliiketoiminnan ja täten mahdollisesti erottaa sieltä helpommin poikkeavan liiketapahtuman.

Alla olevaan kuvioon 3 on kuvattu tiivistettynä asiakkaan tunnistamisen pääkohdat. Koko tunnistamisprosessi lähtee asiallisesta ja kattavasta asiakkaan tunnistamisesta. Tietoja tulee ylläpitää ja tarvittaessa päivittää. Henkilötietojen säilytyksessä tulee huomioida tietosuojasetus.

Kuvio 3. Asiakkaan tunteminen.

Asiakkaille on ilmoitettava, että heistä kerättyjä tuntemistietoja voidaan käyttää hyödyksi rahanpesun selvittämiseen, estämiseen tai paljastamiseen rahanpesulain 444/2017 mukaisesti.

5.2 Ilmoitusvelvollisuus

Toimeksiantajayritys on tietoinen, että epäilyttävästä liiketoimesta tulee tehdä ilmoitus viranomaiselle. Toimeksiantajan kanssa käydään läpi mihin ja miten ilmoituksen voi tehdä sekä mitä tietoja ilmoituksessa täytyy ilmoittaa.

Ilmoitusvelvollinen, tässä tapauksessa toimeksiantajayritys, voi rekisteröityä Rahanpesun selvittelykeskuksen ilmoitussovellukseen. Tämä ilmoitussovellus on tarkoitettu vain rahanpesulaissa 444/2017 määriteltyjen ilmoitusvelvollisten rekisteröintiin ja käyttöön. Toimeksiantajan kanssa käytiin läpi ilmoitussovellukseen rekisteröinti ja yhteystiedot, johon voi olla yhteydessä, mikäli kohtaa ongelmia sovelluksen kanssa.

Toimeksiantajan kanssa keskustellaan yleisemmistä rahanpesun tunnusmerkeistä sekä toimialoista, joissa sitä tapahtuu eniten. Keskustelun yhteydessä käytiin läpi Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskuksen puolivuositiedosta 2020. Puolivuositiedotukseen on kerätty kymmenen yleisintä indikaattoria, yhteensä niitä on 40 kappaletta (Kuvio 4). Indikaattorilla kuvataan yleisellä tasolla epäilystä, jonka vuoksi rahanpesu-ilmoitus tehdään. Eniten ilmoituksia on tehty epätavallisista tilisiirroista. Puutteellisesta varojen alkuperäselvityksestä tehtiin vuonna 2020 ilmoituksia yhteensä 3090, tämä oli toiseksi eniten käytetty ilmoitettu indikaattori. Ilmoituksia on tehty myös asiakkaan tai asiakasryhmän poikkeavasta toiminnasta. Lukuisat käteisnostot ja -panot ilmoituksia oli tehty yhteensä 3205 ilmoitusta. (Keskusrikospoliisi 2020. 12–13)

Indikaattori (STR + TFR)	2018		2019		2020/6	
	Kpl	%	Kpl	%	Kpl	%
Epätavallinen tilisiirto/-siirtoja	5 075	43,94	5 308	43,35	3 987	39,92
Puutteellinen varojen alkuperäselvitys	3 050	26,40	3 731	30,47	3 090	30,94
Rikos havaittavissa *	259	2,24	1 437	11,74	2 430	39,86
Virtuaalivaluutta **	38	0,33	194	1,58	1 801	18,03
Poikkeava asiakkaan normaalista toiminnasta	1 754	15,18	2 523	20,61	1 742	17,44
Poikkeava asiakasryhmän normaalista toiminnasta	2 470	21,38	2 605	21,28	1 711	17,13
Lukuisia käteisnostoja	2 080	18,01	2 110	17,23	1 698	17,00
Maksuhäiriöasiakas	1 784	15,44	2 082	17,00	1 589	15,91
Lukuisia käteispanoja	1 955	16,92	2 144	17,51	1 507	15,09
Varojen kierrätys	1 384	11,98	2 233	18,24	1 391	13,93

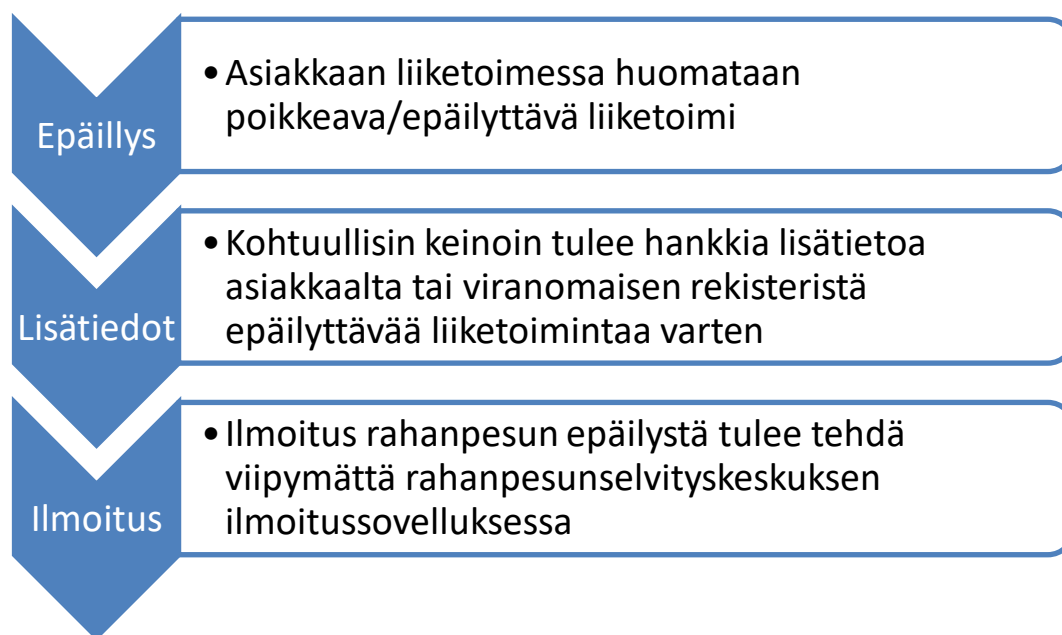
* Uusi ilmoitusluokka vuodesta 2018

** Ilmoitusvelvollisuus astui voimaan joulukuussa 2019

Kuvio 4. Rahanpesuilmoituksissa esiintyvät 10 yleisintä indikaattoria ja niiden kappalemäärät (Keskusrikospoliisi 2020, 13).

Indikaattoreiden läpikäynti voi edesauttaa tunnistamaan paremmin rahanpesua. On kuitenkin huomioitava, ettei indikaattori ole suora tae rahanpesurikoksesta, vaan jokainen tapaus tulee tulkita omanaan.

Kuvioon 5 on tiivistetty rahanpesun epäilyksen ilmoittamisen toimintaperiaatteet. Huomatessaan poikkeavan liiketoimen, tulee ilmoitusvelvollisen tarkastella sitä tarkemmin ja verrata liiketapahtumaa asiakkaan normaaliin liiketoimintaan. Tarvittaessa tulee hankkia lisätietoja liiketoiminnasta. Rahanpesuilmoitusta varten toimeksiantajalla tulee olla tuntemistiedot asiakkaasta, syy, joka teki liiketoimesta epäilyttävän sekä liiketoimen muodosta ja siihen liittyvien varojen alkuperästä. Ilmoitukseen tulee kertoa myös, onko liiketoimesta kieltäydytty tai onko se keskeytetty.

Kuvio 5. Epäilyttävän liiketoimen huomaaminen ja ilmoittaminen.

Osana ilmoitusvelvollisuutta on selonottovelvollisuus epäilyttävästä tai poikkeavasta liiketoiminnasta. Toimeksiantajayritystä ohjeistettiin pyytämään kohtuullisin keinoin lisää tietoa asiakkaalta huomatessaan esimerkiksi poikkeavan suuren liiketoimen, joka ei vastaa asiakkaan normaalia liiketoimintaa. Lisätietoja toimeksiantaja voi hankkia myös viranomaisrekisteristä.

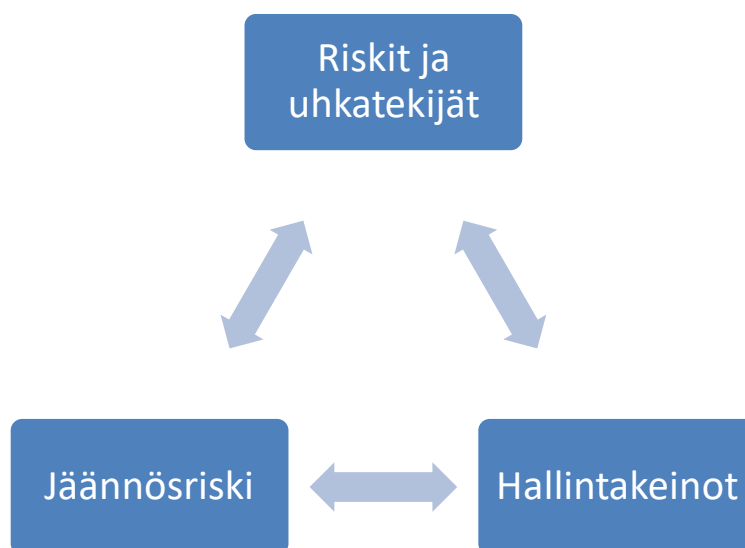
5.3 Riskiarvio

Toimeksiantajalla ei ollut rahanpesulain 444/2017 vaatimaa riskiarvioita toiminnastaan. Täten osana opinnäytetyötä toimeksiantajayritykselle luotiin riskiarvion rahanpesulain 444/2017 luvun 2 mukaan. Ensimmäiseksi toimeksiantajalle kerrottiin mihin riskiarvion tekeminen perustuu ja miksi ilmoitusvelvollisten on se tehtävä. Esille otettiin myös seuraamukset, mikäli ilmoitusvelvollisella ei ole antaa riskiarviota viranomaiselle tämän pyytäessä.

Riskiarvion täyttäminen aloitettiin käymällä läpi toimeksiantajayrityksen koko, laajuus ja luonne sekä omaan toimintaan liittyvät riskit. Yrityksen asiakaskunnasta kerrottiin yleisellä tasolla, asiakkaiden riskiarvioinnista luotiin erillinen taulukko. Riskiarvion määriteltiin henkilöstön koulutustarpeista. Toimeksiantajayrityksen tapauksessa yrittäjän ollessa yrityksen ainut työntekijä, ei ole tarpeellista järjestää henkilöstön koulutusta, vaan yrittäjä kouluttautuu itse parhaalla näkemällensä tavalla sekä hankkii ajantasaista tietoa rahanpesun selvittämisen vaatimuksista luotettavista lähteistä.

Toimeksiantajayritys määrittelee omalle toiminnalle toimintaperiaatteet ja menettelytavat, joiden avulla rahanpesua valvotaan. Toimintaperiaatteisiin kuuluu asiakkaiden tunteminen aina asiakassuhteen perustamisesta alkaen. Kun asiakkaista kerätään riittävät ja oikeelliset tiedot, voidaan paremmin määritellä tarvittavat seurannat. Asiakkaiden toiminnan seuraamiseen määriteltiin ohjeet, joihin kirjattiin huomioitavia asioita päivittäisessä työssä.

Riskiarviota tehdessä on tärkeää ensin tunnistaa riskit ja ottaa huomioon uhkatekijät. Havaituille riskeille tarvitaan hallintakeinot. Jäännösriskit, eli riskit, joita ei voi tai ei haluta poistaa, tulee ottaa myös huomioon riskiarvioinnissa. On tärkeää ymmärtää, kuinka nämä vaikuttavat toisiinsa. Alla olevaan kuvioon 6 on havainnollistettu riskien, hallintakeinojen ja jäännösriskin vaikutus toisiinsa.

Kuvio 6. Riskit ja niiden hallinta.

Asiakkaiden riskiluokittelu taulukkoon kerätään yrityksen jokainen asiakas. Taulukkoon määritellään asiakkaiden toimiala, koko, onko toimintaa ulkomaille, asiakkaan käteiskaupan suuruus sekä toimeksiantajan arvioima riskin suuruus. Riskin suuruudesta käytetään skaalausta ei riskiä, kohonnut riski tai suuri riski. Määritelty riskiin suuruus vaikuttaa asiakkaan seurantaan. 'Ei riski' asiakkaita seurataan kerran vuodessa, 'kohonnut riski' asiakkaista seurataan kaksi kertaa vuodessa ja 'suuri riski' asiakkaita seurataan kolme – viisi kertaa vuodessa. Seurannassa toimeksiantaja käy läpi asiakkaan liiketoimintaa ja tarkastelee tapahtumia, asiakkaan toimialaa ja kokoon nähden. Nämä määritellyt lisäseurannat eivät poista jokapäiväistä asiakkaiden seurantaan vaan ovat lisäkeinoja rahanpesun tunnistamiseksi ja estämiseksi. Jokaista asiakasta ja sen liiketoimintaa on siis seurattava aina asiakkaan kirjanpitoa tehdessä.

5.4 Valvontarekisteriin ilmoittautuminen

Rahanpesulain 444/2017 viidennen luvun mukaisesti tilitoimiston tulee rekisteröityä rahanpesun valvontarekisteriin (Rahanpesulaki 444/2017 5 luku). Toimeksiantajayrityksen tehdessä kirjanpitoa toimeksiannosta, tulee sen rekisteröityä aluehallintoviraston ylläpitämään rahanpesun valvontarekisteriin. (Aluehallintovirasto n.d)

Toimeksiantajan kanssa käytiin läpi valvontarekisteriin liittyvät velvoitteet sekä mahdolliset hallinnolliset seuraamukset, mikäli ilmoitusvelvollinen ei rekisteröi yritystään rekisteriin. Toimeksiantaja rekisteröityi ohjeistuksen mukaan Etelä-Suomen aluehallintoviraston ylläpitämään rahanpesun valvontarekisteriin asian mukaisesti ja on täten täyttänyt rahanpesulain 444/2017 luvun 5 säännökset ja määräykset.

5.5 Oikeudellinen vastuu

Rahanpesulain 444/2017 määräyksien laiminlyönnistä tai rikkomisesta voi saada tapauksen luonteesta ja laajuudesta riippuen rikemaksun, julkisen varoituksen tai seuraamusmaksun. Toimeksiantajayritys oli tietoinen mahdollisista rikemaksuista, mikäli yritys ei noudata lakia.

Toimeksiantajan kanssa käytiin läpi rahanpesulain 444/2017 kahdeksas luku, jossa on määritelty hallinnolliset seuraamukset rahanpesulain laiminlyönnistä tai rikkomisesta. Esimerkiksi riskiarvion päivittämättä jättämisen tai asiakkaan tunnistamisen laiminlyönnistä voidaan määrätä rikemaksuja. Mikäli toistuvasti laiminlyö esimerkiksi asiakkaan tunnistamista, voidaan ilmoitusvelvolliselle määrätä seuraamusmaksu.

Kun toimeksiantajayritys tietää rahanpesulain velvoitteet ja vaatimukset kunnolla, on sillä hyvät valmiudet edesauttaa omalla toiminnallaan rahanpesun estämistä ja selvittämistä. Ajantasaisen lain ymmärtäminen ja soveltaminen antaa yrityksestä pätevän ja asiantuntevan kuvan.

5.6 Kyselytutkimuksen tulokset

Opinnäytetyön teorian pohjalta kerättiin kartoittava kyselytutkimus rahanpesulain velvoitteista tilitoimistoja kohtaan.

5.6.1 Tutkimuskyselyn toteutus

Kyselytutkimus lähetettiin Kainuun alueen tilitoimistoille. Tutkimuskyselyyn tuli vastauksia alkuun valitettavan niukasti. Kyselylomakkeita lähetettiin 17 eri Kainuun alueen tilitoimistoille ja vastauksia tuli yhteensä 5 kappaletta.

Vastausprosentti oli täten 29,4 %. Kyselylomakkeesta päätettiin lähettää muistutusviesti. Viesti lähetettiin jokaiselle tilitoimistolle, koska kyselyn anonyymiyden vuoksi ei voitu tietää kuka kyselyyn oli jo vastannut. Saatetekstiin lisättiin tieto, että mikäli yritys on jo vastannut kyselyyn, voi se jättää huomioimatta kyseisen muistutusviestin. Muistutusviestin myötä kyselyyn saatiin vastauksia lisää kolme kappaletta ja vastausprosentti nousi 47,1 %:iin.

Kyselylomakkeet lähetettiin 23.2.2021 ja muistutusviestit lähetettiin 25.3.2021 eteenpäin 17 eri tilitoimistolle. Kyselytutkimus toteutettiin anonyyminä, koska kyselyssä kysyttiin yksityiskohtaisia yrityksen toimintaan liittyviä kysymyksiä, joita voidaan pitää arkaluontoisena yritystietona kuten esimerkiksi onko yritys tehnyt riskiarvioita.

5.6.2 Tulosten tarkastelu

Kyselytutkimuksessa haluttiin saada vertailtavaa tietoa muiden Kainuun alueella toimivien tilitoimistojen tietämyksestä rahanpesulain velvoitteista ja toimista. Vertailtavina pääkohtina kyselyssä oli riskiarvio, valvontarekisteriin hakeutuminen sekä epäilyttävät liiketapahtumat ja niistä ilmoittaminen.

Kyselylomakkeen ensimmäisenä kysymyksenä haluttiin kartoittaa ovatko yritykset laatineet rahanpesulain 444/2017 luvun 2 mukaan vaadittavan riskiarvion. Kyselyyn vastanneista yrityksistä vain 37,5 % oli tehnyt riskiarvion. 62,5 % vastaajista eivät olleet tehneet riskiarviota. Riskiarvioon ei ole yhtä valmista ja oikeaa pohjaa, jota jokaisen yrityksen tulisi käyttää. Yritysten täytyy itse määritellä riskit ja niiden hallintakeinot. Riskiarvion laatiminen vaatii hyvää tuntemusta omasta liiketoiminnasta ja asiakkaistaan.

Pystyäkseen laatimaan riskiarvion, tilitoimiston tulee perehtyä rahanpesulakiin ja sen määräämiin säädöksiin. Tämä voidaan kokea pienessä tilitoimistossa haastavaksi ja aikaa vieväksi. Tilitoimistojen tulisi huomioida, että riskiarvion tekemättä jättämisestä voidaan määrätä rikemaksu. Uudistettu rahanpesulaki on tullut voimaan vuonna 2017. On huolestuttavaa, että kyselyyn vastanneista yrityksistä 62,5 % ei ollut tehnyt riskiarviota. Toimeksiantajayrityskään ei ollut tehnyt riskiarviota.

Kuvio 7. Riskiarvion laadinta.

Jokainen kyselyyn vastanneella yrityksellä oli toimintatavat huomattavasti poikkeavaa tai epäilyttävää liiketoimintaa. Kysymykseen tehtiin avoin jatkokysymys, jossa kartoitettiin, millaisia toimintatapoja yrityksillä oli. Esille tuli vahvasti rahanpesuilmoituksen teko viranomaiselle. Useat vastaajista vastasivat pyytävänsä asiakkaalta mahdollisia lisätietoja poikkeavasta liiketapahtumasta. Vastausten perusteella tilitoimistot ovat hyvin perillä ilmoitusvelvollisuudesta sekä toimintatavoista, jotka täytyy suorittaa epäilyttävien liiketapahtumien huomattavasti.

Vain 37,5 % vastaajista oli hakeutunut aluehallintoviraston ylläpitämään valvontarekisteriin. Toimeksiantajayritys hakeutui valvontarekisteriin opinnäytetyön ohjeistuksen mukaisesti. Tilitoimistoilla on todennäköisesti puutteellinen perehtyminen rahanpesulain velvoitteisiin, koska valvontarekisteriin hakeutuminen on kirjattu selkeästi rahanpesulakiin.

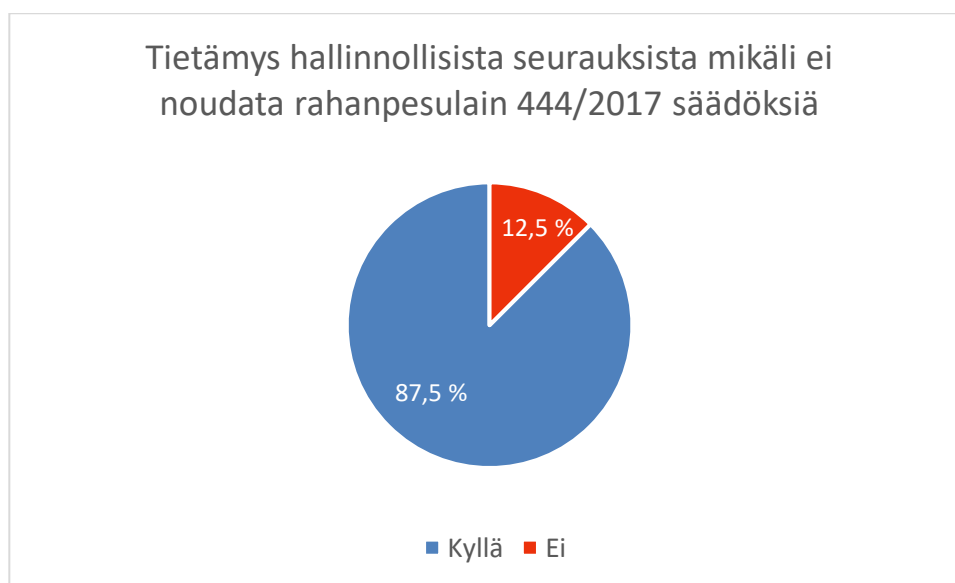
Kyselyssä haluttiin kartoittaa yritysten tietämystä millaisiin liiketoimiin tai -tapahelmiin tulisi kiinnittää huomioita. Kysymys kysyttiin avoimena kysymyksenä, jotta vastaajat voivat kertoa omin sanoin epäilyttävistä liiketoimista. Avoin kysymys mittaa vastaajan tietämystä aiheesta.

Monet vastaajista nostivat esille käteistalletukset ja -nostot, erityisesti jos niissä liikkuvat summat ovat isoja. Myös epätavalliset siirrot tuli esille usean vastauksissa.

Yksi vastaajista kiinnittää huomioita uuteen maksajan tai saajan nimeen. Myös liiketapahtuman epäilyttävältä vaikuttava kuitti tai tosite tuotiin esille. Edestakaiset rahansiirrot yrityksen ja omistajan välillä kiinnittävät yhden vastaajan huomion.

Tilitoimistot ovat hyvin perillä poikkeavista liiketapahtumista vaikkakin yksikään vastaajista ei maininnut virtuaalivaluuttoja. Voi olla, ettei vastaajille ole tullut vastaan virtuaalivaluuttoja ja täten he eivät osanneet mainita niitä. Vastauksissa esiintyy paljon samoja huomioita mitä indikaattorit ovat kuviossa 4.

Tilitoimistoilta kysyttiin tietävätkö he hallinnollisista seurauksista, mikäli yritys laiminlyö rahanpesulain 444/2017 asettamia säädöksiä. 87,5 % vastaajista oli tietoisia hallinnollisista seurauksista. Vain yksi vastaajista ei ollut asiasta tietoinen. Tuloksia tarkasteltaessa herää kysymys, miksi yritykset eivät täytä rahanpesulain velvoitteita kuten riskiarvioin luontia tai hakeudu valvontarekisteriin, vaikka tietävät niiden laiminlyönnistä aiheutuvan seuraamusmaksun.

Kuvio 8. Tilitoimistojen tietämys lain velvoitteiden laiminlyönnin hallinnollisista seurauksista.

Viimeisenä kysyttiin, onko tilitoimistot kohdanneet rahanpesuun liittyviä epäilyttäviä liiketoimia. Kysymykseen ei ollut pakollista vastata. Kaksi vastaajaa jätti vastaamatta kysymykseen. Tilitoimistot voivat pitää kysymystä arkaluontoisena

eivätkä täten halua mainita epäilyksiään asiakkaiden liiketoiminnasta. Muut vastasivat kielteisesti.

Suurimman osan tutkimuskyselyyn vastanneista tilitoimistoista olivat samassa tilanteessa kuin toimeksiantajayritys. Riskiarviota ei ollut tehty eikä ollut hakeuduttu valvontareksiteriin. Yritykset voisivat ostaa erillisen palvelun riskiarvioinnin täyttämistä varten, jossa se saisi valmiin pohjan riskiarvioille sekä asiantuntijan avuksi käymään riskejä ja niiden hallintaa läpi. On erittäin hyödyllistä käydä yrityksen toimintaan liittyvät riskit ja hallintakeinot läpi, ei vain täyttääkseen rahanpesulain velvoitteen.

Tilitoimistot ja toimeksiantajayritys ovat kuitenkin tietoisia rahanpesusta ja siihen liittyvistä torjuntakeinoista. Ilmoitusvelvollisuus on yksi tärkeimmistä rahanpesulain kohdasta, koska sen avulla voidaan parhaiten torjua ja selvittää rahanpesua. Toimeksiantajayrityksellä ja kyselyyn vastanneilla tilitoimistoilla oli selkeät indikaattorit epäilyttävistä liiketapahtumista, jotka kiinnittävät heidän huomionsa.

Tilitoimistojen tulee seurata ajantasaista lainsäädäntöä. Rahanpesulakia voidaan muuttaa, mikäli tulee tarve tiukentaa valvontaa. Tilitoimistojen toiminta tulisi olla alusta asti lainsäädösten mukaisesti ajantasainen, jotta heidän toimintansa on asiantuntevaa ja luotettavaa. Tuleviin lainsäädännöllisiin muutoksiin on helpompi reagoida, kun lain velvoitteet on alusta asti otettu käyttöön.

6 YHTEENVETO

Tässä luvussa käsitellään tutkimuskyselyn tuloksia ja verrataan siinä saatuja vastauksia toimeksiantajayrityksen toimintaan ja tietämykseen. Luvussa käydään läpi myös opinnäytetyön tutkimuksen ja tulosten luotettavuus ja mahdolliset jatkotutkimusaiheet.

6.1 Case- ja kyselytutkimuksen johtopäätökset

Opinnäytetyön tapaustutkimuksen tärkeimpänä tavoitteena oli selvittää rahanpesulain velvoitteet toimeksiantajayritystä kohtaan sekä antaa toimintatapoja toimeksiantajayritykselle, joita se voi hyödyntää työssään estääkseen rahanpesua. Opinnäytetyön aikana toimeksiantajayritys rekisteröityi aluehallintoviraston valvontarekisteriin sekä laadimme riskiarvion toimeksiantajan toiminnasta. Toimeksiantajayritys voi hyödyntää myös opinnäytetyössä kerättyjä keinoja havaita rahanpesua sekä toimintatapoja sen estämiseen. Näistä toimenpiteistä voin tehdä johtopäätöksen, että opinnäytetyöstä on aidosti hyötyä toimeksiantajalle.

Kyselytutkimuksesta haluttiin saada vertailtavaa tietoa toimeksiantajayrityksen toimintatapoihin ja tietämykseen rahanpesusta. Kyselytutkimuksen vastausprosentti (47,1 %) jäi valitettavan kohtalaiseksi. Tavoitteena oli saada vastausprosentiksi 60–70 %, jotta vastauksia olisi voinut tarkastella luotettavammin. Kyselytutkimuksen tulosten arvioinnissa tulee huomioida tutkimuskyselyn maantieteellinen rajausta, joten vastaukset eivät päde koko Suomeen.

Rahanpesulaki velvoittaa toimeksiantajayritystä sekä muita tilitoimistoja erilaisilla säädöksillä. Tulkintani tästä aineistosta on, että asiakkaan tuntemista ja valvontaa pidetään tärkeimpänä velvoitteena, sillä siitä on omat säädökset sekä sitä sivutaan useissa eri lain pykälissä. Kuten riskiarvioon tulee arvioida omien asiakkaiden tuomat riskit yritykselle.

Vaikka uudistettu rahanpesulaki astui voimaan vuonna 2017, tutkimuksen myötä voidaan todeta, että se on yhä tietyiltä velvoituksiltaan tuntematon tilitoimistoille. Kyselytutkimuksen vastaajat sekä toimeksiantajayritys olivat kaikki tietoisia

rahanpesusta ja osasivat määritellä erilaisia havainnointikeinoja rahanpesusta sekä siihen liittyviä toimenpiteitä. Käytännön velvoitteiden täyttäminen oli puutteellista, 62,5 % ei ollut rekisteröitynyt valvontarekisteriin tai tehnyt riskiarviota.

Luvussa 5 tuotiin jo esille, että vain 32,5 % vastaajista oli laatinut riskiarvion. Kyselytutkimus lähetettiin Kainuun alueen tilitoimistoille, joista suurin osa pieniä, muutaman työntekijän työllistäviä yrityksiä. Näiden tulosten perusteella voin tehdä johtopäätöksiä, että suuremmilla tilitoimistoilla on paremmat resurssit perehtyä uuden lain velvoittamiin määräyksiin, sillä heillä on enemmän henkilöstöä ja pystyvät samalla hoitamaan rutiinityöt, kun osa perehtyy uusiin säädöksiin. Pienillä tilitoimistoilla tai yksinyrittäjillä voi olla vaikeampaa resursoida henkilöstöä perehtymään uusiin lain velvoitteisiin. Kuten opinnäytetyön toimeksiantajayrityskään ei ollut laatinut riskiarviota. Yksinyrittäjän tulee olla itse tietoinen kaikista uusista lain muutoksista ja velvoitteista. Tämä voi olla haasteellista yksin-/pienyrittäjälle. Seuraamalla alan uutisia kuten Tilisanomien tai Taloushallintoliiton julkaisuja, saavat tilitoimistot ajankohtaista tietoa muutoksista. Tilitoimistot voivat käyttää myös ulkopuolisia palveluita apunaan, esimerkiksi riskiarvion laatimiseen. Tärkeintä on, että lain velvoitteet täyttyvät ja yritys pystyy samalla pyörittämään normaalisti toimintaansa.

Kyselytutkimukseen vastanneista tilitoimistoista 87,5 % sekä toimeksiantajayritys olivat tietoisia mahdollisista rikemaksuista, mikäli yritys ei täytä rahanpesulain velvoitteita ja määräyksiä. Tämäkin tulos vahvistaa osaltaan tulkintaa, että pienemmillä tilitoimistoilla ei välttämättä ole resursseja perehtyä ja hoitaa uusi velvoitteita. Tilitoimistoilta tulisi kartoittaa kokevatko he saavansa tarpeeksi tietoa viranomaisilta tai alansa liitoilta. Tai tulisiko heille tarjota ulkopuolisia palveluita avuksi esimerkiksi kartoittamaan riskiarviota. Täten voitaisiin paremmin varmistua, onko kyse informaation puutteesta vai resurssipulasta, etteivät tilitoimistot täytä rahanpesulain velvoitteita. Se on niin viranomaisten kuin tilitoimistojen etu, että jokainen tilitoimisto saa tarpeeksi informaatiota tai hankkii itselleen ulkopuolista palvelua, jotta voimme havaita ja estää paremmin rahanpesua Suomessa.

6.2 Luotettavuus

Triangulaatiota hyödyntämällä voidaan varmentaa tutkimuksen luotettavuutta, kun käytetään eri tutkimusmenetelmiä. Opinnäytetyössä tutkittiin case-tapauksena, kuinka rahanpesulaki velvoittaa toimeksiantajayritystä sekä kuinka yritys on toteuttanut lain velvoitteita. Tutkimuksessa tehtiin kyselytutkimus rahanpesulain velvoitteista Kainuun alueen tilitoimistoille, jotta voidaan vertailla tilitoimistojen tietämystä aiheesta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 233)

Triangulaation avulla voidaan todeta, että kyselytutkimuksesta saatu aineisto vahvistaa tulosta, joka saatiin case-tutkimuksessa toimeksiantajayrityksen tietämyksestä ja toiminnasta rahanpesulain velvoitteita kohtaan. Tutkimusten tulokset vastasivat toisiaan ja näin voitiin tehdä yleisiä johtopäätöksiä Kainuun alueen tilitoimistoista.

Kyselytutkimuksen validiteettia tarkasteltaessa voidaan olettaa, että vastaajat ovat vapaaehtoisesti vastanneet kyselyyn todenmukaisesti, sillä kysymykset eivät olleet pakollisia. Heikentävänä tekijänä kyselyn validiteetissa ovat heikko vastausprosentti sekä maantieteellinen rajaus. Mikäli vastauksia olisi saatu enemmän olisi voitu varmistua tarkemmin tilitoimistojen tietämyksestä ja toiminnasta. Kyselyn maantieteellisen rajauksen takia, vastauksista ei voida yleistää Suomen tilitoimistojen yleistä tietämystä. Kyselytutkimuksen reliabiliteetti vaikuttaa tilitoimistojen tilanne. Mikäli kysely toteutettaisiin uudestaan esimerkiksi kesällä, olisivat vastaajat tässä ajassa voineet laatia riskiarvion sekä rekisteröityä valvontarekisteriin, joten tutkimuskyselyn tulokset olisivat erit verrattuna opinnäytetyöhön saatuihin tuloksiin.

Case-tutkimuksen reliabiliteetti eli toistettavuus on hyvä, sillä jos toinen tutkija toteuttaisi tutkimuksen toimeksiantajan nykytilanteesta uudestaan, päätyisi se samaan lopputulokseen. Tässä tulee kuitenkin huomioida, että toisen tutkijan tulisi tarkastella samaa ajankohtaa, jota tässä opinnäytetyössä on tarkasteltu. Mikäli toinen tutkija toteuttaisi tutkimuksen toimeksiantajayritykseen kesällä, olisi tutkimustulokset erilaiset, koska tällöin toimeksiantajayrityksellä on laadittuna riskiarvio sekä sen on rekisteröitynyt valvontarekisteriin. Tällöin tutkimuksen reliabiliteetti olisi huono.

Tutkimuksen luotettavuuteen on vaikutettu teoriaan kerätyllä aineistolla, koska tutkimus perustuu vahvasti hankittuun aineistoon. Tutkimuksen teoria osuus perustuu Suomen ajankohtaiseen lainsäädäntöön, Euroopan Unionin direktiiveihin sekä FATF:n antamiin suosituksiin, joita voidaan pitää luotettavana tiedon lähteenä. Rahanpesusta on hankittua tietoa niin kirja kuin nettilähteistä. Lähteitä hankkiessa on käytetty lähdekritiikkiä, eli lähteen tunnettavuuteen, ikään, alkuperään sekä uskotavuuteen on kiinnitetty huomiota. Heikentävänä tekijänä luotettavuudessa on ajantasaisuus. Lakeja päivitetään ja täten opinnäytetyöhön kirjoitettu osuus lainsäädännöstä voi myöhemmin olla vanhaa tietoa. Luotettavuuden lisäämiseksi lähdeluetteloon on merkitty ajankohta, jolloin lakiin on viitattu.

Mikäli opinnäytetyön kyselytutkimus toteutettaisiin uudestaan, lähettäisiin kyselylomaketta maantieteellisesti laajemmalle alueelle, jotta vastausten määrää voitaisiin saada suuremmaksi. Tällöin tutkimuskyselyn validius parantuisi, kun olisi enemmän vertailtavia vastauksia. Yhtenä keinona olisi laittaa kysely eteenpäin Taloushallintoliiton uutiskirjeen kautta, joka tavoittaisi useita tilitoimistoja ympäri Suomea. Kyselyyn lisättäisiin alkuun vapaaehtoinen kysymys yrityksen koosta, josta voitaisiin tarkemmin tehdä johtopäätöksiä, että vaikuttaa tilitoimiston koko rahanpesulain velvoitteiden tietämykseen ja noudattamiseen.

6.3 Jatkotutkimusaiheet

Jatkotutkimusaiheita voisivat olla, kuinka paljon tilitoimistoista tehdään ilmoituksia, etteivät he noudata rahanpesulain velvoitteita sekä kenen puolelta ilmoituksia tehdään eniten, asiakkaiden vai työntekijöiden? Tutkimuksessa voitaisiin tarkastella myös millä tavoin tilitoimistot laiminlyövät rahanpesulain velvoitteita.

Olisi myös mielenkiintoista tutkia kuinka tilitoimistojen osalta rahanpesuilmoitukset kehittyvät sekä mitkä ovat yleisimmät indikaattorit, joiden vuoksi ilmoitus tehdään. Tätä aihetta voisi myös laajentaa siihen, millainen merkitys tilitoimistojen tekemillä rahanpesuilmoituksilla on. Onko tilitoimistojen tekemät rahanpesuilmoitukset merkittävimmät rahanpesun tietolähteet?

LÄHTEET

A 890/2003. Sisäasiainministeriön asetus rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä.

Viitattu 16.2.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030890>

Aluehallintovirasto. 2019. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen – ohje ilmoitusvelvolliselle. Viitattu 9.2.2021. https://kvkl.fi/wp-content/uploads/2019/08/AVI_Rahanpesun-torjunnan-yleisohje-10072019.pdf

Aluehallintovirasto. N.d. Rahanpesulain valvonta. Viitattu 17.2.2021. <https://avi.fi/asioi/yritys-tai-yhteiso/valvonta-ja-kantelut/raha-ja-omaisuus/rahanpesulain-valvonta#item-TZOWbuTEN6K6-33408571>

Aluehallintovirasto. 2020. Suomi.fi. Viitattu 12.3.2021. <https://www.suomi.fi/palvelut/rahanpesun-valvontarekisteri-aluehallintovirasto/04760eb4-3a4c-4e69-baa7-bb092d606571>

Andersén, A. 2020. Rahanpesun estäminen. Helsinki. Alma Talent Oy

D 91/308/ETY. Ensimmäinen rahanpesudirektiivi. Viitattu 10.2.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX:31991L0308>

D 2001/97/EY. Toinen rahanpesudirektiivi. Viitattu 11.2.2021. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/348847/Suokas_Joonatan.pdf?sequence=2&isAllowed=y

D 2005/60/EY. Kolmas rahanpesudirektiivi. Viitattu 11.2.2021. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/348847/Suokas_Joonatan.pdf?sequence=2&isAllowed=y

D (EU) 2015/849. Neljäs rahanpesudirektiivi. Viitattu 13.2.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>

D (EU) 2016/679. Luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta. Viitattu 16.2.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>

D (EU) 2018/843. Viidennes rahanpesudirektiivi. Viitattu 16.2.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0843>

European Commission. N.d. Anti-money laundering and counter terrorist financing. Viitattu 12.2.2021. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/financial-supervision-and-risk-management/anti-money-laundering-and-counter-terrorist-financing_en

FATF. 2018. Professional money laundering. Viitattu 8.2.2021. <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/Professional-Money-Laundering.pdf>

FATF. 2019. Executive summary. Viitattu 15.2.2021. <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer4/MER-Finland-2019-Executive-Summary.pdf>

FATF. 2020a. Money laundering. Viitattu 4.2.2021. <https://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/>

FATF. 2020b. Who we are. Viitattu 8.2.2021. <http://www.fatf-gafi.org/about/whoweare/>

FATF. 2020c. History of the FATF. Viitattu 8.2.2021. <http://www.fatf-gafi.org/about/historyofthefatf/>

Finanssivalvonta. N.d. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. Viitattu 9.2.2021. <https://www.finanssivalvonta.fi/rahanpesun-estaminen/>

Finanssivalvonta. 2018. Selonotto- ja ilmoitusvelvollisuus. Viitattu 9.2.2021. <https://www.finanssivalvonta.fi/rahanpesun-estaminen/selonotto--ja-ilmoitusvelvollisuus/>

Frände, D., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P. & Wahlberg, M. 2014. Keskeiset rikokset. 3., uud. ja laaj. laitos. Helsinki. Edita.

HE 25/2008 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu 11.2.2021. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_25+2008.pdf

Hirsijärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2007. 13., osin uudistettu painos. Tutki ja kirjoita. Keuruu. Otavan Kirjanpaino Oy.

Hirsijärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2018. 22.painos. Tutki ja kirjoita. Porvoo. Bookwell Oy.

Huhtamäki A. 2000. Rahan jäljittäminen. Helsinki. Lakimiesliiton kustannus.

Härkönen. 2020. Rahanpesuilmoitusten määrä kasvoi rajusti viime vuonna – Keskusrikospoliisi selvittää syytä ennätystahtiin. Kaleva. Viitattu 22.2.2021. <https://www.kaleva.fi/rahanpesuilmoitusten-maara-kasvoi-rajusti-viime-vu/1651580>

Keskusrikospoliisi. 2020. Rahanpesu selvittelykeskuksen puolivuosisikatsaus 2020. Viitattu 19.3.2021. <https://docplayer.fi/193960890-Keskusrikospoliisi-rahanpesun-selvittelykeskus-rahanpesun-selvittelykeskuksen-puolivuosisikatsaus-2020.html>

Laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain muuttamisesta 365/2003. Viitattu 12.1.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030365>

- Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 503/2008. Viitattu 11.2.2021. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2008/20080503>
- Lahti R & Koponen P. 2007. Talousrikokset. Vaajakoski. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lahti R & Koponen P. 2005. Uudistuva talousrikosoikeus. Saarijärvi. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lautjärvi, H. 2018. Business crime. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.
- Rahanpesu.fi. N.d a. Rahanpesu. Viitattu 3.2.2021. <https://rahanpesu.fi/rahanpesu>
- Rahanpesu.fi. N.d b. Lainsäädäntö. Viitattu 9.2.2021. <https://rahanpesu.fi/lainsaadanto>
- Rahanpesulaki 28.6.2017/444. Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. Viitattu 18.10.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170444>
- Rikoslaki 19.12.1889/39. Viitattu 26.01.202. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Poliisi. 2020. Rahanpesu. Viitattu 26.01.2021. <https://poliisi.fi/rahanpesu>
- Eduskunta. Rahanpesulain kokonaisuudistus. 2017. Viitattu 12.1.2021. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oi-keus/LATI/Sivut/rahanpesulainsaadannon-kokonaisuudistus.aspx
- Sisäministeriö. 2017. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskeva lainsäädäntö voimaan. Viitattu 12.1.2021. https://intermin.fi/-/rahanpesun-ja-terrorismin-rahoittamisen-estamista-koskeva-lainsaadanto-voimaan?languageId=fi_FI
- Valtiovarainministeriön. N.d. Rahanpesun estäminen. Viitattu 10.2.2021. <https://vm.fi/rahanpesun-estaminen>
- Vilkkä H. & Airaksinen T. 2004. 1–2.painos. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki. Kustannusyhtiö Tammi.
- Vilkkä H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu. Otavan Kirjapaino Oy.
- Tilisanomat. 2021. Yritys – esimerkiksi tilitoimisto – voidaan ilmiantaa rahanpesun torjumisen laiminlyönnistä. Viitattu 12.1.2021. <https://tilisanomat.fi/yleiset/yritys-esimerkiksi-tilitoimisto-voidaan-ilmiantaa-rahanpesun-torjunnan-laiminlyonnei>

LIITE 1

Rahanpesulain velvoitteet -kyselylomake Kainuun alueen tilitoimistoille

1. Onko yrityksenne laatinut riskiarvion rahanpesulain 444/2017 luvun 2 mukaan?
 - Kyllä
 - Ei
2. Onko yrityksenne laatinut toimintatavat huomattessanne epäilyttävää/poikkeavaa liiketoimintaa asiakkaan kirjanpidossa?
 - Kyllä, yrityksellämme on toimintatavat havaitessamme poikkeavaa liiketoimintaa
 - Ei, yrityksellämme ei ole toimintatapaa havaitessamme poikkeavaa liiketoimintaa
3. Mikäli vastasitte kyllä edelliseen kysymykseen. Millaisia toimintatapoja?
4. Onko yrityksenne hakenut Aluehallintoviraston ylläpitämään valvontarekisteriin?
 - Kyllä
 - Ei
5. Minkälaisiin liiketoimiin/-tapahtumiin tulisi kiinnittää huomiota?
6. Onko yrityksenne tietoinen hallinnollisista seurauksista kuten mahdollisesta rikesakosta, mikäli yritys laiminlyö rahanpesulain 444/2017 asettamia määräyksiä?
 - Kyllä
 - Ei
7. Onko yrityksellänne tullut rahanpesuun liittyviä epäilyttäviä liiketoimia vastaan? Minkä tyyppisiä tapauksia?